

Dukay Barnabás: Három tanka és öt haiku (versek) 3
Ismeretlen japán költő (verek és képek) 16
Visky András: Följegyzések az óceán felett Natáliának (versciklus) 20
Szlukovényi Katalin haikui 23

Tandori Dezső versei 25
Mohai V. Lajos: „A saru szíja” (A 80 éves Tandori Dezsőről) 37
Mándy Stefánia versei 51
Abért Miklós: Egy dobbanás (prózavers) 53
Jász Attila: triptichon és hátoldala (versciklus) 55

Villányi G. András: Sunt lacrimae rerum (versciklus) 57
Bálint Péter: Sorsomról beszélek (próza) 62
Domokos Johanna versei 72
Lázár Júlia kisprózái 80
Dobai Lili: Korall-korál (versciklus) 84

Sain Gábor: Egy alvajáró története (Beregi Tamás: *Noctambulo*) 86

Angus Peter Campbell: Első töredék (vers) 88
Tom Hubbard versei 89
Yves Bonnefoy: Hic est locus patriae (vers) 92
Adam Zagajewski: Villámok (vers) 93
Yang Lian: 1989 (vers) 94
Jun Dong-dzsu versei 95

A borító Alberto Giacometti szobrának felhasználásával készült.

A lapzárókon Tandori Dezső rajzai (22., 61., 71., 81., 96., 98. o.)

E számunk szerzői:

Abért Miklós matematikus (Bp.), Bálint Péter író, fordító, irodalomtörténész (Debrecen), Bonnefoy, Yves költő (1923–2016), Campbell, Angus Peter költő (Edinburgh), Dobai Lili költő (Bp.), Domokos Johanna költő (Bielefeld), Dong-dzsü, Jun költő (1917–1945), Dukay Barnabás zeneszerző (Bp.), Hubbard, Tom költő (Aberdeen), Jász Attila fényművész (Gerecse), Lázár Júlia költő, író, fordító (Bp.), Lian, Yang költő (London), Mándy Stefánia költő, művészet-történész (1918–2001), Mohai V. Lajos irodalomtörténész, költő (Bp.), Sain Gábor kritikus (Bp.), Szlukovényi Katalin költő (Bp.), Tandori Dezső költő, író, fordító (Bp.), Villányi G. András költő, fordító (Bp.), Visky András költő, drámaíró, dramaturg (Kolozsvár), Zagajewski, Adam költő (Krakkó)

三首の短歌と
五句の俳句

Sanshu no tanka to

Goku no haiku

Három tanka és

Öt haiku

Routen no shakuhachi sousha Inoue Reidou to
kyūchū utakai hajime senshutsu no kajin Inoue Sadako
ni sasagu

A shakuhachi mester Inoue Reidou és
a császári tankafesztivál és verseny nyertese Inoue Sadako
tiszteletére

老練の尺八奏者 井上玲童と
宮中歌会始選出の歌人 井上貞子に捧ぐ

寒い朝

百合の蕾に
春暖が

降り々寝る乗る

小にか愛見ハ

声の音

暗い明るい

音の音

どこに一つ

どこがはいり

バの戸

確かな炎

風吹けば

やほに消えゆく

一茎の世界

1 Samui zsz
yuti no tsubomi ni
shundan ga
otitu netu notu
narika yumemita

2 koe no oto
kurai aketui
oto no koe
dokoni ichi ichi
dokoga hajiwari

3 kokoro no to
tashikana honou
kaze fukeba
sobani kieyuku
ikkei no sekai

hideg teggel
liliom biubojata
tavari meleg
kerall szik felall
valmit s(uodott

hang hangja
sötét világos
hang hangja
hol van az egy az egy
hol a kerdet

szív zítaja
bizonyosan tűz
fűj a szél akkor
a közel kiálzik
egy szél világa

風 水 月

静 木 鐘 の 声
か の 音

梅 花 寺
阿 無 白 い 夜
月 の 爰

心 鳥 神
松 り 花
堂 す 堂
走
る

星橋や

幽玄はさのう

秋の夜

桜花

静か
る奇蹟

赤い
空

4 Tsuki no koe
mizu mokushō no ne
kaze shizuka

Hold hangja
víz faharang hangja
szél csend

5 umehana - ji
a mu shiroi yoru
Tsuki no ai

szilvavirág-templom
végtelen fehér éjszaka
Hold szerelme

6 kokoro - matsu
tori risu hashiru
kami hana - dō

Lélek-fenyő
madár mokus fut
Istenvirág - csarnok

7 hoshibashi ya
yūgen wa kinou
aki no yoru

csillaghíd ó
homály volt tegnap
ősi éjszaka

8 sakura hana
shizukana kiseki
akai sota

cseresznyevirág
csöndes csoda
piros égbolt

A japán eredetiből történt magyar versfordítások csak tartalmilag pontosak,
nem követik a japán versformát.

言語監修書

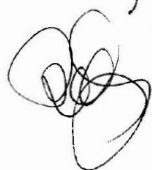
井上奈央子

Gengokanshū. Sho Inoue Naoko

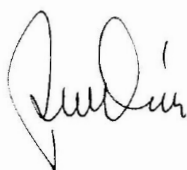
Nyelvi lektor. Kalligráfia Inoue Naoko

ドウカイ バルナバシュ

Dukay

Barnabás

Köszönet Klukon Editnek és Ránki Dezsőnek, hogy lehetővé tették számomra az utazást Japánba, amelynek következtében, többek között, ezek a versek is megszülettek.

16 Ismeretlen japán költő

TÉR ÜRESBEN

5 Giacomettihaiku-vázlat

Louisiana Museum of Modern Art, Humlebæk

1.
hány látogató jön
még és megy a fehérre
mázoltnappal ő

2.
miért az ablak-paravánon
reszketa víza nyárazágak
egyetlen légzésszünetnyi

17

3.
ütemes és légszomj

4.
fekete sávon a sötét
árnyékvagyok mert nem
vagyok itt sem sehol

5.
forradhatösszevagy szét
nyíltvarratok menténa szem
száj karokés mellekés

19

20 Visky András

FÖLJEGYZÉSEK AZ ÓCEÁN FELETT NATÁLIÁNAK

Kihunyt egy neon betű
Öreg madár sír –
nem jöhetsz velem

*

Jobbra hegy balra tenger
előttem észak
hátam mögött vér

*

Álmodnak mint a holtak
Nem mozdul a Nap
Idegen a fény

*

Egy gyermektelen
házaspár eszméletlenül
sok gyerekkel

*

Elgurul az ég
József Attila-fejű
kisfiú alszik

*

Műszél képernyőhideg
Téged cipellek
mint az angyalok

*

Álomszerelem –
szétnyílt ajkak harmata
Megsüllyed a gép

*

Téged álmodnak a felhők
Nem marad utánam
Semmi nyom

*

Hozzám nyúlt az óceán
felett Kék nap kél
Zuhanjunk Most Most

*

A másik partra
tegnap érkezem majd
meztelenül megint

*

Eltévedt poggyász
bolyong a levegőben
Ki voltam vajon?

*

Felhőben szállunk vakon
Tőlem szenvednek
akik szeretnek

Semmi nem marad mögöttem
 Semmi nem jön veled
 Nem szállsz le

*

Felhők véres színháza –
 vakon gyilkol
 mielőtt lenyugszik

*

Sivatag? Kert? Vagy tenger?
 Szorítsd meg a kezem
 ismeretlen

Kaleidonszép

Legkedvesebb:
 regénye: A félkegelmény
 festője: KORNISS DEZSÓ
 költője: Gép Ernő
 városa: Párizs
 élőhelye: Hári veréb
 barátja: Dömsi Jánosra

→ ←

Újév

Úgy kezdődött, hogy
kaptam tőled egy tollat,
ami már nem ír.

Alku 1.

Cseresznyevirág,
gyümölcsödért elhullnak
fehér szirmaid.

Itt a nyár

Tetőpárkányon
félpucér alpinista
antennát állít.

Metrólejárat

Szűk szembeszélnek
feszülő szitakötő
sodródik hátra.

24 Éden

Kopasz almafán
pár maradék gyümölcs hív:
csábító versmag.

Alku 2.

Hány selyemhernyó
élete árán védi
testemet az ing?

Útközben

Vonatból. Közel
rohannak a fák. Csupán
távol láthatók.

Tandori Dezső (1)
 írásbeliség és
 írásjeliség

; Hen! Vég, ne végess. +
 (Ha nincs már, hogy -t
 kezdhes.) Vég, ne
 bígers. Ne övégers. fajzró?
 Nem felajzró. Kezdetek, ak,
 vége-ajzó. Felhajtó. Nyitva
 a nyitja. zárva a zárja.
 Nyitla: bezárja (kizárja) %

-1- ig, ug, valatog, más

Er ig-ug valatog nem meg.

Er ig valatog nem ug meg.

Er ug valatog ig nem meg.

Er ig ug-valatog nem meg.

Er ig valatog selog nem meg.

Er ig selog-valatog nem meg.

Er ig értéketten meg. /-||- ~

Er valatog más meg. ~

Er mind más, mint „meg”!

Er M. más-más etc.; más meg.

Er valatog más; más-más meg
más-valatog más nem meg. !.

Tematizálatlan $\text{I}^0 =$ -2-

És tematizálta nem meg. -1-
 És tematizálta nem meg.
 A tematizált tematizálta
 a tematizálta tematizált.
 Más más-más meg/nem meg. -1-
 Más tematizált-más meg. %
 Meg/nem meg tematizálta.
 A más-más nem más-meg. →
 A más-más nem tematizált. ←
 A tematizált más-más :
 Mindig yanon-mindig,
 mindig yanon-más. -1-

L'Ulgar, bülv.-3-
 A tmatit mis-mas
 ahtuäs. A antuäs
 is uhanar, "es ar mas"
 ; A ahronal uen eydu:
 i dexten kossä Hérít. &
 (Hérít-leitort. Buler/vulg.
 "Na, tórt! Na, tórt!"
 A vit uhanar miidij,
 ✓ Hérít-leitort mas. → %
 Uhanalbe rétnes kelelepui:
 or mas/ar uen mas. | →
 Cral outas, cral a kárhányortas.

[Milyen új veret
itt Budára?] - 4.

• Vissza a. (Az ember:
a pont

A" - vulfárból vissza ↑

"B" - magasröptbe. a ↑

De megér, ment meg %

az ATP tornáról & pin.

Federer - Nadal - röptbe.

Egy keresztlábda. Utans ↑

Héa leitor pojós ás ke-

rentbe ralja. Kerentbe ralja

a folgón an utat. Magat kutat?

† Héri-vulgar % ⁵⁻ -1/1

1/2 Ré. Hoz a kútata's
a felmérés is kútata
is. Rest más y avar
kétre. 1/2 Nincs u. a. van
90000 - elismer. Nincs fel-
sor. 1/2 a más-mi két (y)
tele, nincs más kútata;
elred or eső. Uzan - 1
at - aor. 1/2 Gyermek, a
20000 u. 1/2 kútata, ott 1/2
főre. Nincs kútata kútata.
- - - - -

Al-Petőfi - 6 -
 (Vagány - vulg.)
 Az asonnalit
 asonnal
 elhelyeztem.
 De a bármikor
 bármikor / Az
 helytem.
 Mian kére az időm
 hona, hogy a semmi-
 időt, hona.
 De még kére az időtlen
 a végtelen időtlen [pina]

A Happpoeis

idot kenn is idot kenn:
 kello kore kinnotten.
 Nem less örög, Y-
 I ori nötlen. + H
 I ori nörök (under nö!):
 I örögrik. I más tört koro.
 I Nem erted az utalás?
 I En se, Kleist ürse, meglásd.
 I "Kleist" on kb. német csiriz.
 I Ragasszuk akkor örög is.
 I Elfört koro örögpielt:
 I régi madar (XVIII-XIX) ide gyűlt.

(De est már mondani) 2-
 V Mamras "B" %

Mát az "A"? az tan V
 kutha? pusa, ha jutja.

Prób az idővel tartandó, -12

(XX-XXI is) eg-eg ajtót
 magunk mögé csak behajtandó
 Vagy éppen magunk elő.

(Moz a tér is értendő?) ?

19 évi most 180 félé. %

1A kóti: iránjeld. &

A műlt se 79! Szűs vagor-pi,
 vag meret? Szűs vagor, annyi szent!

$$\approx \sim = \underline{\sim} \quad (9)$$

"A" végtelenek
 "A" végtelenben
 találomra.

"B" végtelenek
 nem.

Hát a "C"-k?

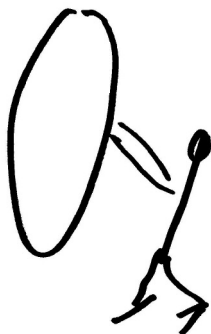
A magas "C"-k ök!
 Kivágják.

Taijān Tamān emlēke (10)

Reljīk pāros?

reljīk pārablām?

A kyūk v. a tojās?

A rūmīpōri kō!

[Kaleidoszkóp]

(11)

Hinteres!

Hévaleitor

~~(NO)~~ 2x u.c. $\sqrt{10}a$
 nem lehetsz!

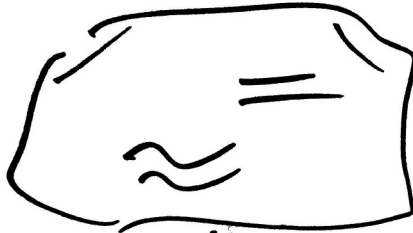
Végtelen

X

Früher

hemi-
 vegen
 at!

 H_2O

vagy a

függ

„saruja szíját megoldani is méltatlanok volnánk.”
(Esterházy Péter)

Mikor írta ezt Esterházy?
Hol írta ezt Esterházy?
Folyamatosan írta.
Mindenhol írta.

Mohai V. Lajos 37

„A SARU SZÍJA”

(A SÁMLI: SZEMÉLYES)

Személyes

Olvasmányélményei kezdetén az embert az irodalom semmivel sem összemérhető varázsa vonja magához, majd egész életére odaköti, ha egyszer is rálel az *eltéphetetlen szálla* írója és a saját olvasó énje között. Tandori Dezső korszakfordító irodalmi jelentőségét egyetemi tanulmányaim idején, Szőrényi László Eötvös Collegiumban tartott szemináriumának köszönhetően ismertem fel; külön megemlíteném, hogy a *Töredék Hamletnek* című verseskötet korábban már a kezembe került, a kanizsai vasútállomáson vettem meg; abban az időben még árultak könyveket ott. Lassacskán jöttem rá, hogy Tandori vakmerő költészetalakításával megtépázza az irodalomról addig bennem élő elképzeléseket. Aztán, ahogy lenni szokott, olyan szobák ajtajait nyitotta meg előttem, amelyekben Kosztolányi Dezső, Franz Kafka, Raymond Chandler, a Monarchia halhatatlan osztrákjainak (hogy csak a legfontosabbakat említsem) – az íróasztala állt. Ebben a laudáló esszében megpróbálom végigkövetni azt, hogy az idők folyamán más-más szögből, és érzékenységgem változó pillanataiban mi vonzott ebben a nagy költőben; az élmény, amelyet tőle kaptam, úgy érzem, hogy olykor a saját, szerény irodalmi kísérleteimmel, és a magam szellemi céljaival ért egybe.

(EGY TENYÉR, HA CSATTAN)

Tandori Dezső pályanyitó kötete, a *Töredék Hamletnek*, 1968-ban látott napvilágot. Életrajzi értelemben késeinek mondható debütálás volt: a költő abban az évben töltötte be harmincadik életévét. Az 1450 példányban megjelent könyv valóságos vízválasztója lett a 20. századi magyar költészeti gondolkodásnak; a *Töredék...* tíz év terméséből készült szigorú válogatás, az 1959 és 1968 között írott versek rostája. Eredeti címe az *Egyetlen* lett volna, ám ezt kiadói-szerkesztői sugallatra a költő megváltoztatta. A legkorábbi, kritikával

elegyes méltató szó Vas István tollából származott: a költői mesterségről szakmailag (nagy kortársai szerint is) talán legtöbbet tudó Vas meglepetését és értékelését „Egy tenyér csattanásával” – ez bírálatának címe – fejezi ki:

38 „Tandori nagy és eredményes erőfeszítést tett a magyar nyelv elvonatoztatására. Névmasok önállósításával, határozószavak főnevesítésével és szinte meghatározhatatlanul leleményes módszerekkel egész új mondattant tud teremteni, meghökkentő és sohasem sejtett kapcsolatokat, vonatkozások jelzésére. Ez a merész erőszak a nyelven, párosulva a kissé egyhangú blank jambus kényelmes nosztalgiájával, olyan állandó lírikumot hoz létre, melynek hatása alól az ember, függetlenül a vers tartalmától vagy tartalmatlanságától, nehezen tudja magát kivonni.” (Vas István: *Az ismeretlen Isten*. Szépirodalmi, Bp., 1974, 862–63.) Vas István méltatása ugyan ellentmondásos volt – amit egyik kezével a fiatal költőnek adott, azt a másikkal elvette –, ám összességében szerencsésen befolyásolta, mi több, *egyengette* Tandori pályáját. Az ő segítsége elengedhetetlennek látszik utólag Tandori továbblépéséhez; a *Töredék*... kiadásánál is ott bábáskodott az idősebb (és a kultúrpolitikai hatalmasságokat elnézőbbé szelídítő) pályatárs – a maga ropant tekintélyével, szakmai súlyával. Írva van, hogy amikor Illés Endre fiatal költők kötetének kiadását tervezgette, Vas István – az akkor már irodalmi berkekben feltűnést keltett, és élénk visszhangot kiváltó – Tandorit állítólag azzal ajánlotta a figyelmébe, hogy csak akkor lesz „megbírálható”, ha kötet lesz. A húzás bejött, később már csak arra kellett ügyelni, hogy Tandori váratlan, tágas és nagy ívű költői kibontakozása elé a hivatalos kultúrpolitika ne állítson leküzdhetetlen akadályt. Pándi Pál megtette ezt. Az ő manővere miatt esett kútba, illetve tolódtott el Tandori második kötetének a megjelenése, illetve történt meg cenzurális megcsonkítása, átstrukturálása. A *Töredék Hamletnek* ugyanis oly mértékben irritálta a kádári irodalomkritika némely képviselőjét, hogy Tandorit és költészetét még évekig megpróbálták „pályán kívülre”, a költészet határain kívülre szorítani, további könyveinek megjelenését – így a magyar költészeti gondolkodás radikális átalakítását és megújítását – betű szerint megakadályozni.

Tandori második versesköteténél sem számíthatott maradéktalanul a szigorú hatalmi ellenőrzés alá vont állami kiadókra; noha volt kiadó, a Szépirodalmi, és annak vezetője, Illés Endre, aki kezdetben bátran odaállt volna melléje – olyan nagyszerű szerkesztőkkel, mint Réz Pál, Domokos Mátyás és Kenyeres Zoltán. De ez is kevésnek bizonyult: a hetvenes évek elejének irányított kiadási gyakorlatában („kiadáspolitikájában”) ugyanis nem a kiadókban születtek meg esztétikai kérdésekben sem a végső ítéletek. Nagyobb hatalmi, politikai súlya volt Pándi Pál akadémikus szavának, aki a Népszabadság kulturális rovatának vezetőjeként szoros figyelemmel követte a kortárs irodalom alakulását. Ő azt is meglehet, hogy már a nyomdagépeket

állította le, amikor – máig nem tudni, hogyan – Tandori második kötetének kézirata a kezébe került. A rövid írás azóta Domokos Mátyás jóvoltából ismertté vált, ezért idemásolom néhány bekezdését: „Van a gyűjteményben vagy tíz vers, amelyet szívesen látnék nyomtatásban, de a benyújtott vers-imitációk megjelentetését fölöslegesnek tartom. Nincs olyan po-
litikai, ideológiai kizáró ok a kötetben, amely a „leállítást” követelné. Nem erről van szó. Arról van szó, hogy e sok – végső soron, de első soron is – érthetetlen írás, illetőleg írásjel állami publikálása okkal keltené fel a kultúrát felvevők ellenszenvét. [...] Tandori verseiben, illetőleg a benyújtott versek többségében *nem tudom felfedezni azt a művészet-logikát, ami nélkül nem vers a vers.*” (Domokos Mátyás: *Leletmentés*. Osiris, Bp., 1996, 203.) Pándit egyébként nem kérte föl a kézirat lektorálására a kiadó, Illés Endre mégis beadta a derekát. „Tandori Dezső kötetét rosszul ítéltétek meg! Ez nem megjelentethető...” – visszakozott – Domokos emlékezete szerint – Illés Endre a saját szerkesztői előtt. A Tandori-ellenes kritikai föllépés nyomvonalát voltaképp Pándi bírálata fektette le, az ő nézetrendszere működött a későbbiekben, ahogy erre mások mellett Domokos is rámutatott.

Az irodalmárok belső köreiben csak „sárga könyvként” emlegett *Egy talált tárgy megtisztításának* (1973) újbóli megjelentetésekor, a kilencvenes évek közepén derült ki, hogy Tandori ismét nem azt a kötetét jelentethette meg, amelyet elképzelt: több jel-verset kénytelen-kelletlen el kellett hagynia, kötetének eredeti címét (*A. Rimbaud a sivatagban forgat*) pedig másra cserélni. (Ezt a kényszerű „gesztust”, persze, láttuk, már első köteténél is a kiadhatóság érdekében alkalmaznia kellett...) Mindenesetre e költői periódusának egyik korszakos képverse, a *Godot-ra várva: 11 aero-mobil* például csak 1989-ben, válogatott verseinek kötetében talált vissza „hovatarozása szerinti” eredeti helyére. Bojtár Endre lengyel nyelven közölte először egyik nagy port fölvert Tandori-tanulmányát 1973-ban, majd tíz évvel későbbi tanulmánykötetébe, az *Egy kelet-européer az irodalomelméletben* címűbe a szó-szoros értelmében belecsempészte Tandorinak ezt a térbeli „kihajtós versét”, mely egy Rilke-nyersfordításból és valószínűleg egy prospektusból kimásolt légijárat-térképsorból áll. Erről, a *Godot-ra várva: 11 aero-mobil*-ről írta az alábbiakat: „Tandori minden újabb verse egy-egy ilyen becsapódási hely a költészet, a nyelv, a személyiség, a valóság csontos bástyáin, s a művek ütötte résen tágas, szabad terepre nyílik kilátás.”

REZÜMÉ

A Töredék Hamletnek költőjének

40 *Ha már végleg vége, megszűnök,
de ne irigyeljen senki,
aki befejeződik, az se
bír csak halott ember lenni:*

*a Föld fészkeben sem törik szét
múlt-élete szárnyacsapása,
ványadt kezéből nem pereg ki
el-nem-múló odaadása.*

*Néhány maroknyi rög alatt még
a test-kiállta kínok fájnak,
s kő-jelenlét fuldokol
koporsódeszkák iszonyatában.*

(„VIGYÁZZ MAGADRA, NE TÖRÖDJ VELEM”, 1989)

A PUSZTA LÉTIGE SZOMORÚSÁGÁT LÁSD TANDORINÁL, írtam föl magamnak egyszer valami érzület-utánérzés gyanánt, egyszer, 1989-ben, amidőn végre Tandori Dezsőnek válogatott verseskötete lett, és kiadói lektorként én szerkeszthettem. Azt a hírneves, egyszer volt-holnem volt 1989. évet ez is felejtethetlenné teszi nekem; emlékszem még továbbá, hogy Esterházy Péter az egyik elefántcsonttorony-háromflekkjében akkor leírta, elmondta, világgyá kürtölte, hogy „OLVASSUNK TANDORI-VERSEKET!” Tette ezt Tandori egyik értő kritikusa, Fogarassy Miklós nyomán, egyből eszébe jutván, hogy a könyvvel, az olvasással kell az irodalmat szeretni. (Esterházy Péter: *Az elefántcsonttoronyból*. Magvető, Bp., 1991, 168–169.)

A lektori jelentésből idemásolok néhány bekezdést: „Aligha bocsátokozom kockázatos jóslatba, ha azt állítom, hogy a régóta várt mű valódi meglepetés, valóságos esemény. Már önmagában az a tény figyelemre méltó, hogy a jelenkori magyar költészeti gondolkodás egyik nagyszabású megújítója csak most, három évtized versírói gyakorlata után vállalkozott olyan gyűjtemény összeállítására, amely természete szerint: kiegészítés a költőről kialakult képhez, újszerű erőter előre- és hátramutató alakulásjegyekkel, a költő önmaga által létrehozott költészetmintáinak mintegy újrajátszása, ismételt felfedezése, továbbvitele. Vagyis Tandorinak a rácsodálkozása a maga költészetére egy új minőség, egy új kötet létrehozásán keresztül. Az olvasó

számára pedig a válogatott versek kiadása azért is fölöttebb indokoltnak tetszhet, mivel – a már-már Weöres Sándort idéző Tandori-féle termékenység és példás, ihletett szorgalom – a Tandori-rajongók táborát leszámítva, hovatovább áttekinthetetlenné teszi ezt a gyorsan szaporodó, szinte túlbujánzónak látszó életművet. Nem lehetett tehát sokáig megütközni azon, hogy Balassa Péter *»a nagyszerűen radikális, mégis alig elfogadott Tandori«*-ról beszél.” 41

Eredeti mű, erősen kötött kompozícióval – nem minden tanulság nélküli ugyanakkor a szerzői szándékot szemügyre venni; a fülszövegben ez olvasható: „egymás társaságában láthatja most, ki-ki kedvére, vagy további házi válogatásra, mindannak »hírét, jelét«, amit nevemmel »versesen«, »képversesen« előremutathatok. Gondolom, ennek a könyvnek most így saját szerkezete ugyanúgy van, vagy kellene, hogy legyen, amiképpen gyűjteménye, kis raktár stb. is. Kitetszik talán, mi-féle mozzanatok, motívumok, etc. készítették elő egymást, hogyan őrződött »ugyanaz« merő máslátszatokon át...” Tehát másfelől fölmutatása, bekebelezése a korábbi értékeknek, a legjobb szinten, legjellemzőbb módon megvalósított költészeti törekvéseknek és igényeknek. Egy példát hozva, s ez a Tandori-féle költészet egyik sarkalatos pontja: a versírás műveletének és a költészettörténeti, művészettörténeti, műveltségi kapcsolatoknak egyidejű megjelenítése, változatosan és sok variációban, a földhözragadt olvasó számára mindenekelőtt életérzés-lecsapódásaként, ekként a Weöreshöz írt vers egyik mondata („az értelmezhetés csak művi mérv-adó”) a költői ars poetica egy lehetséges változatának is fölfogható. Azoknak a nevei, akiknek a verseit ajánlja, akiket idéz vagy akikhez szól, költői téma-programját is megjelenítik, akárcsak képersei, jel-versei, „szövegversei”, amelyekben más költőktől, íróktól idézett sorokkal váltogatja a magáéit. Beszédes példák sokasága lenne idézhető, mutatóban lássunk hármat: a Vas Istvánt is első olvasásra felbosszantó „ragasztásos vers”, a *Mottók egymás elé* az egyik. (Ez végül kiérdekelte az idő mestertől „a ragasztás diadala” minősítést.) A második, a dolgozatíró szíve szerint való nagy Chandler-montázs, a *Philip Marlowe magándetektív névjegye, teleírva*; aztán a *Godot-ra várva: 11 aero-mobil* című „kihajtós vers”, ráadásul visszavételével együtt eredeti helyére, *Az amatórság elvesztése* ciklusba. (Az első és a harmadik „kompozíciónak” voltaképpen csak a címe Tandoritól magától való szöveg – ez a redukció maximuma.) Magam ezekben a versekben (nevezzük annak őket, amiknek készültek) a költői személyesség példa nélkül álló bátor eseményeit látom, s minduntalan így olvasom őket. Tandori költészetének befogadása nem egyszerű, noha formaeszközei – ma már tisztábban látjuk – távolról sem a költői avantgarde meghökkentő, nemegyszer lejáratott és elhasznált, az értelmezést többnyire megnehezítő

eszközei. Itt az olvasónak ahhoz a versmondathoz kell szoktatnia magát, amit Tandori kitalált, ennek a ritmusába kell beleélnie magát, s amint ez a ráhangolódás sikerül, voltaképpen mindegyik vers hamar, viszonylag hamar föltárja titkát. A mai (legalábbis a 20. századi) költői gyakorlatot figyelembe
42 véve és a befogadás meglevő nehézségeit sem eltitkolva, ez a kijelentés túlzásnak tetszhet. Az is. Csakhogy a Tandori-féle „ugyanaz” a fogódzó, amiről legfeljebb a költő nagyon felületes olvasója hiheti azt, hogy sokszor ismétlődő versbeli helyzetekkel találkozott. E költészet közös nevezője lényegében egy jelentős (és nagyszabású) költői személyiség és egyúttal egy kortörténeti jelenség megmutatkozása az idő folyamatában. Az évek, évtizedek ugyan nem jelentenek feltűnő változást a költő szemléletében, mondanivalójában („Közhelyszerűen létezőnk — írja Tandori –, és mégis mennyi furcsaság történik velünk.”), legfeljebb – és ez korántsem lebecsülendő, sőt – egyre érettebb, egyre meghatóbb emberségében mutatkoznak meg. Egyre több (leírható a kopott szó, bátran) szép vers megírására ihleti ez Tandorit. Kiemelkedő szépségű, valódi költői ragyogású versekben bővelkedik ez a pálya; példaként a megrendítő „első” verset említeném, a kötetindító *Hommage*-t (a mindenkori magyar költészet vitán felül álló értékét), *A feltételes megálló* és *A mennyezet és a padló* című ciklusokat, általában a verebekről, madarokról szóló verseit. Külön is ki kell emelni a *Töredék Hamletnek* című, mára már költészettörténeti határkőnek számító 1968-as első kötet anyagának jószerével hiánytalan föl vételét. Igen bő anyaggal szerepel a nevezetes második kötet is; a válogatás ezért meggyőzően bizonyítja az életműépítés kivételes radikalizmusát, amely a magyar költészetben Tandori előtt csak keveseknél ismerhető föl ilyen élességgel.

(ÖT ESTE TANDORIVAL)

A rádióban, vendégszerkesztőként Tandori-összeállítást készíthettem, ötször huszonöt percben, hétfőtől péntekig sugározandó, 1992. április hatodikától tizedikéig, Kossuth, középhullám, esti sáv. Címe így utólagosan a műsornak az lehetne Tandori után szabadon: *„Verskedvelők kis szabadidőműsora”*. Akkortájt jelent meg Tandorinak a *Műholdas rózsakert* című versfordításregény-töredéke, ez a műfaji megjelölés, amit praktikus használatra ő maga úgy fordított le az olvasónak, hogy *„verskedvelők kis szabadidőkönyve”*. (Innen a mintavétel.)

Milyen a rádiós Tandori-matéria, egyáltalán hogyan lehet Tandorival „rádiózni”; az ő fölfűtött állapotához illeszthető-e valamiféle külső fegyelem; hogy ezt, amit itt Maigret felügyelőnél elmondasz, hallgatni fogják, visszafogtatásra se mód, se idő; jön a szignál, beúszik a zene, mint amivel leveszük őket a készülék mellett, így mondta Tandori a telefonba; aztán meg ezt

a stúdióban: „Nem akarom, hogy szomorúan végezzük a dalt, majd pénteken, ha elköszönünk egymástól, kedves Hallgató! Mert Puskás Öcsi sosem hiányozhat irodalmi műsorokból, emlékezzünk arra a bűvös mondására, hogyan oldja meg ő a legnehezebb helyzetet is a labdával: Úgy kell rúgni, művészkém! Találó válasz. Magam ezt, mert a hazai változatokat sosem érzem egészen elégségesnek, megtoldottam a minap: Úgy kell venni..., vagyis a legképtelenebb labdát is levenni.”

43

És a zene az éjféli telefonkagylóból, sokszor, másnak is, főleg Varsányi Anikó rendezőnknek: Philippe Swan-kislemez. Szóval, a legképtelenebb labdát is levenni, ami itt rádióműsor, verses szabadidőműsor, Tandori-fok, nem középiskolásan.

Első nap: „*Egy madár ül a vállamon...*” – Második nap: „*Mit járok erre még?*” – Harmadik nap: „*Ez voltam én, veréb*” – Negyedik nap: „*De egyszer ott felejtesz valahol*” – Ötödik nap: „*És megint messze szállnak*”. Aztán, hogy ő izgatott lélekkel Párizsba utazzon, dolgozni, fordítani. Mi meg itt, szabad kezét kapva mindenben, persze, meghagyással a forgatókönyv-matériából. Ilyet: IV. Kivetítve. „Ezúttal nem Tandori kezdi, hanem valaki elmondja Szabó Lőrinc Tücsökzene c. nagyversciklusából azt, hogy 348. sz. – Álom. – És itt kapcsolódom be én: Sok mindent nem is kell érteni.” Aztán meg: „A blokkot Tandori Dezső: Párizsi Mindenszentek c. verse zárja a zene előtt. – Nem hiszem, hogy ide még bármi férne. De megadok egy TARTALÉKOK jegyzéket. Onnét szabadon beemelhető ez-az. Bármelyik blokkba. Ahogy megbeszéltük, RENDEZÉSI-SZERKESZTÉSI kérdés. Eléggé joker természetű verseket raktam „tartalék”-nak. Ők igazi segítőink, korántsem állnak hátrább!”

Hogyan kezdi el, miféle egyezséget fogad el technika és előadói elképzelés között, mi idéződik föl hallgatójában, amikor az üvegfalon túl, egyedül (nem: inkább kettesben) a világgal van. Igen, ez a van-ság a Tandori maga, gondoltam a Szentkirályi utca sarkán egy meglehetősen koszos, talán inkább: koszlott korcsmában, később, még vele, mindenesetre a „felvétel” után. Olyan volt ez a Tandori-féle van-ság, mint a P. Howardban a Vanek úr; de lehet, hogy ez csak ragadós szójáték TD után szabadon, forgatókönyvi meghagyással.

Új Forrás 2018/10 – Mohai V. Lajos: „A saru szija”
Személyes (A 80 éves Tandori Dezsőtől)

(VERSSORTISZTOGATÁS: A CSILLAGKÉP-HALOTT, 1991)

Tandori a kilencvenes évek elején döbbenetes erejű ikerverseiben, a *Londoni Mindenszentekben* és a *Párizsi Mindenszentekben* a magyar elégiaköltészet, a halál-líra legmagasabb csúcsait ostromolja. Szpéró, a veréb, a „csillagkép-halott”, 1988 júniusában hunyt el. A gyász megélésének és kibeszélésének

nagy verse, a *Londoni Mindenszentek*, a mindenkori magyar költészet egyik legmegrendítőbb, kivételesen egyedi gyászdala, sírverse.

44 A rádióműsorban szerepelt a *Londoni Mindenszentek*; Tandori instrukciókat adott a vers fölolvásához, az előadás megtervezéséhez, hogy a költemény egységiségének megértéséhez megfelelő fogódzót kapjunk.

(A VÍZRE ÍRT NÉV, 1995)

Tandori verebeinek sírkertje a tabáni domboldal, melyet ezerképp variált különös összhatású sírkőrajzaiban, melyekben a rajzoló nevének monogramja (td) adja ki a kereszt motívumát. A rajzoló Tandori mindegy, mire húzza vonalait, cetlire vagy géppapírra, vékony filctollal vagy írógéppel alakítja, formálja a képi látványt, kedvenc vizuális témáit eredeti módon fogalmazza meg. Eredetileg voltaképpen a nagy, hetvenes évekbeli műfordítói periódusának monotóniáját, egyhangúságát akarta megtörni azzal, hogy esténként „levezetésül” rajzolni kezdett, hogy a napi munka utáni ürességet valahogy elűzze magától. Később is triviális köznapi ok, véletlen befolyásolta a képzőművészeti munkák megszületését: amikor regényalakjait próbálta megrajzolni, azt a dohányzás elleni elfoglaltsággént tette.

Ezekkel a külsődleges kényszerítő epizódokkal együtt született meg a kortárs (modern?) rajzolás – nemzetközi összehasonlításban is – párját ritkítóan eleven műve.

Vajon mit rajzol Tandori, egyáltalán milyen lehet Tandori, amikor rajzol? Olyan, mint amikor valaki firkálgat egy cetlire valamit, aminek aztán egy idő után megnő a tétje. Saját bevallása szerint több százszor, több ezerszer rajzolt le lófejeket, keresztek, lovon zsokékat, mindenféle erőlködés nélkül, de halál komolyan, hogy aztán összeálljon valami az alkotó, majd később a néző fejében.

Tandori életműve meghitten együtt él a tradícióval, mely szinte a teljes magyar költészet körét magába foglalja, a világlírával együtt, ahol a német és angol nyelvű irodalom és filozófia tölti ki szemhatárát; az életmű egyik domináns eleme az újrarendezés – ez a fogás jellemzi szöszmötölő rajzait is –, mellyel az érték(ek) esztétikai rehabilitációját is elvégzi. Rajzainak könyvméretű katalógusa az a kötet, mely a Liget galériabeli, 1995 májusa és júliusa közötti kiállításának kalauza. (*Tandori. A vízre írt név*) Ez a kiadvány ad metasztetet a rajzolóról, egybegyűjtve műfajait és tematikáit: *Dekalkomániák, indigó és írógéprajzok, Tandoritípiák, Ideogrammák, Madarak és Falevelek, Városrajzok, Lovak és regényszereplők, Sírkövek*. (A „dekalkománia-sorozat” úgy született, hogy Tandori a nyolcadoldalmi jegyzetlapokra rákent tust mérnöki sablonokkal kente szét.)

(A CLOWN DÉLUTÁNJA. A KOSSUTH-DÍJ, 1998. március 15.)

„Közhelyszerűen létezünk, és mégis mennyi furcsaság történik velünk” – írta 1976-os, *A mennyezet és a padló* című verseskötetének fülszövegében Tandori, s azóta mintha személyes életére foglaltan is rendszeresen katalógizálná e furcsaságokat. Nem csoda hát, hogy akik a magyar irodalmat – és művészetet általában – kitaposott ösvények mentén, megszokások járszalagján, ércnél maradandóbb szoborcsoporthként képzeltek el, s csak évezredek-évszázadok megszentelt, heroikus tematikáját vélték tárgyának, nehezen tudnak bármit kezdeni a létezés e furcsa clownjával. Így azután a kedvelt verebeinek a tabáni domboldalba sírkertet telepítő, furcsa jelmezeiben – legutóbb minden magán- és közéleti szituációban mélyen fejébe húzott sísapkában – megjelenő költő egészen mostanáig kimaradt az állam emelkedett díjazási ceremóniáiból. Pedig „Tandori nem-olvasóit nagy veszteség éri, amikor azt szajkózzák róla, hogy ő az önmagába repült madaras költő, aki vak a világra” – állította Tarján Tamás. Igaz, az is lehet, hogy – legalábbis ami a magas elismeréseket illeti – a világ volt eddig vak rá, elvégre a rendszerváltás után is csak kilencedik nekifutásra sikerült észrevenni.

Új Forrás 2018/10 – Mohai V. Lajos: „A saru szija”
Személyes (A 80 éves Tandori Dezsőről)

(A HATVANADIKRA: 1998. DECEMBER 8.)

*Ne csak sírverse éltesse,
Isten (is) éltesse,
Földi Királyság Égi Lovagját,
Égi Királyság Földi Lovagját!*

(LAUDÁCIÓ, 2001)

Tőzsér Árpád 2001-ben azt írta róla (Új Könyvpiac 2001. június–július), hogy az egész új magyar költészetből hozzá vezetnek az utak, illetőleg tőle ágaznak el. Ebből következik mérlege: Tandori „mintegy 30 esztendeje a magyar irodalom egyik csúcscértéke, s bizonyos értelemben ő a hetvenes évektől számított újabb magyar irodalom összege”.

Tandori minden versgesztusának személyes tétje van, különös szenvedésű költői világa olyan létuniverzum, ahol az összes nagy költői téma, egyebek mellett az élet, a halál, az itt- és ottlétvőkkel, az élőkkal, a verebekkel való szolidaritás a saját én-történés elgondolása: mi történik velünk a világban, hol vagyunk otthon.

Tőzsér megpendít egy lehetséges aspektust, nyomatékot adva Vas István egy majd' négy évtizedes Tandori-észleletének, mely szerint ő a „legexportképesebb” költőnk. Vagyis ami távol tartja írásos, irodalmi kultúránkat a nagy nemzetközi versengésben való reális és tényszerű megmértetéstől, az nincs meg benne (Tőzsér fogalmazásában: Tandori „költészetéből hiányoznak a szokásos akadályok, például a nemzeti konkrétság, a történelmi utalások”), de világvíziója mégis „magyar nyelven beszél”. Tandoriból, a tőzséri felfogás szerinti nemzeti kincsünkéből a tetemes rész még nem szólalt meg idegen nyelveken, pedig vele könnyűszerrel tudnánk igazolni azt, hogy líránk európai értékű. Én még egy Kosztolányi Dezsőtől vett citátummal kiegészíteném mindezt. Kosztolányi annak a véleményének adott hangot 1927. szeptember 26-án kelt levelében, hogy „csak nyelvünkben lehetünk nemzetiek, s valaki annál inkább nemzeti, minél inkább költő”. E nyelvi magyarság Kosztolányi által vallott eszméjét kifejezi Tandori is.

(INNEN EL! KAFKAI/TANDORI PILLANATOK)

2004-ben jelent meg Tandori Dezső fordításában a Kafka-hagyaték cédulás maradványait mutató *Innen el* című kötetecske. Figyelmemet nem kerülte el a Kafka (újbolí, ismételt) föltámadását jelző szerzői hagyaték akkurátusan vezetett füzeteiből összeálló *A nyolc októberfüzet*, és a *Töredékek füzetekből és papírlapokról* című kötetkettős sem; ugyanattól a fordítótól és kiadótól jelentek meg magyarul, amiért nem lehetek elég hálás. Ezek a nyújtott alakú, lapos könyvek egymás mellett sorakoznak az íróasztalom fölötti polcon, hogy fáradt szememet megpihentessem rajtuk, amikor a lehangoltság rámtör, és elerőtlenedve, kételyektől meggyötörten, vagy csak az izgalomtól kihagyva odapillantok. Elárulom, hogy erősen hatott rám a kafkai/tandori élményhatás; célom volt, hogy a szövegfoszlányokból, a torzóként is örökéletű kafkai/tandori leleményekből szabadon fölszívjak annyit, amennyit tudok, pontosabban amennyit az érzékenységem akkor engedni engedett. Nem futnék ki a világból, ha bárki megbélyegezne érte; „Kafka kisajátíthatatlan” – szögezi le Tandori; tehetetlenségemben és szerencsétlen pillanataimban számtalanszor eszméltem erre, az esendőség határait megtapasztalva.

„Minél teljesebb Kafka-élményünkért, képünkért minél többet és minél szélesebb skálán kell foglalkoznunk a Mesterrel.”

A Kafka/Tandori-inspirációk alatt megkíséréltem egy vagy több létálapotot azzal a mozgékonyssággal végiggondolni, amelyet „kafkai csínyem” lehetővé tesz majd.

A Poríci utca se más, mint a többi prágai utca a belvárosban, ha esik. A lucskos, fénnyel-vesztett délutánon a kövek összeeresztéseinek fölgyülemelő kátrányos lé vékony csatornácskáiban tölti ki a repedéseket. A házfal mellett, amelynél meghúzódok, talpammal óvatosan kitapogatom a bazaltkockák éleit; érdesek és síkosak.

Elhanyagolt, és becsapott minden. Alattomban gyom virágozik körös-körül a kövezeten; a talaj kitüremkedő sebhelyei. A padka hullámos szegélye felpúposodott, a kiálló kövek ferdén rádőlnek az úttestre; a járdák széle néhol már foghíjas, mintha hosszú idő óta senki se viselné gondjukat. A töcsákra rárontó autósok nyugtalansággal töltik el a gyalogosokat, akiknek a hideg októberi levegő nem ígér sok jót. Mindenki siet, és egymást lökdösve igyekeznek a dolgára, vagy, hogy mielőbb fedél alá húzódjon.

Miért ez az átkozott sietség?

Csak az esős nap miatt?

Már a reggeli órákban el-elpityeredtek a felhők, sűrűszálú dróthálóval bevonva az Eget; alacsonyan szálló felhők csúnya bálái imbolgytak a vöröscserepes tetők fölött. Borús nap ígérkezett a derengő szürke fényben. Mintha szakadék szélére települt volna át a város az éjszaka leple alatt, és csapzottan ébred az új, ismeretlen napra.

De mi sem tántoríthatott el immár a céloimtól, hogy tovább várokoztassam a magam számára azt az épületet, ahol Kafka a balesetbiztosító-társaságnál hivatalnok volt.

A megcsappant fényű délelőtt szürkébe játszó kékes színekkel folytatódott, amelyet kétes ígéretével a felhők sötétlila gúnyája árnyékkolt be.

A saját akaratomból vágtam keresztül az izzó fenyveseken, és magányos mezőkön, süket és kialvó határokon ide, hegyek magasán föl, lejtőkön és csermelyeken átbukdácsolva, hosszú, kétségbeesett kitérőkkel, kanyargós síkátorok és indázó utcák sűrű és levegőtlen labirintusán átfúrva magam; mintha egész életemben erre az útra készülődtem volna, ahová most hiába igyekeztem elérni, de parányi kikötőm egyre távolodott és az útféli messzeségbe vészett.

Ott állsz a pocsolya fényében.

Minden az életben maradás körül forog.

Ezt súgja valaki, alkalmasint egy árny, egy felvigyázó, állig felgombolt kabátban.

Augusztusi délelőtt a föltorlódó hőségben a budai rakpart gesztenyefái alatt.

48 A nyár elegyes történései munkagondokkal. Egy kötetterv variációi a tabáni temető halott-verseivel. Előbb-utóbb óhatatlanul fölmerül a „chandleri hely”: „mindegy, hogy hol fekszik [...], ha egyszer meghalt.” Nem úgy mindegy; az „úgy” aláhúzva. Chandleré nem az az illetlen realizmus, amely a szétmálló érzéseken és a romló játékanyagon alapul, mint teszem azt, mostanság, a regionális érdekűvé süllyedt/süllyesztett hazai futball. A puhafedelű Chandlerben („sárga könyvek”) nem megcsúfolt jegyben folyik a játék; a kánon rejtett anyaghibája, hogy csak egy detektívregény-író. (Mit tesz az, hogy csak egy ember, csak egy személy. Vas István-nyomok, Petri György-nyomok.) Az amerikai, alkoholista szegény, egész életében, amíg írt, masszív eredménnyel kecsegtető edzőmunkát végzett; nem az alkohol, hanem ez életének (a regényírásának?) legmélyebb tartalma, legfőbb erőforrása. Máig többet őrzött meg az irodalom ösztönös szenvedélyéből, mint talán (akkor még hírnevesebb) kortársainak többsége: bízott a tehetség, az érzelmi ráhatás lendítő erejében. De nem hitte el, hogy csakis magamagához fogható, eredeti tehetség. Kétkedett. Öröktől fogva. Ahogy a felfedezőik.

Tandorinak erről a Chandlerről van mondanivalója.

(KULCSSZEREP; CHANDLER ÉS Ő)

A 20. század műfajújító detektívregény-írójának, az amerikai Raymond Chandlernek kulcsszerep jutott Tandori Dezső életművében, aki egyébként sem rabja a konvencionális „rögeszméknek” és „megszokásoknak”: Chandler melankolikus hőse, Philip Marlowe többször inspirálta költészetét.

Chandler-inspiráción alapul több jelentős Tandori-vers. A *Philip Marlowe magádetektív névjegye, teleírva* című zaklatott montázsvers Philip Marlowe szerepkörét, egyéniségét térképezi föl: Chandler ugyanis végérvényesen lerombolta a konvencionális, érzéketlen-lelketlen detektív sablonszerűen rögzült képét, elvetette a műfajt trivializáló naiv mesét és naiv tanulságot, és a cselekménynek lüktető töltést adott a felszín alatti konfliktusok fölku-
tatásával.

A magyar költő érdeklődését Chandler iránt Ottlik Géza keltette fel, ő adott Tandorinak és közeli barátjának, Lengyel Péternek a kezébe először Chandler-kötetet. A *Hosszú álmom* 1967-ben éppen Lengyel Péter fordításában látott napvilágot magyarul – a kontrollszerkesztő pedig Ottlik volt. Vagyis az Ottlik körüli szellemi erőterben mozgó fiatal költőnek még csak kutatnia sem kellett, hogy szemhatárába fogja Chandlert: az angolszász tájékozottságáról

közismert Ottliktól viszont azt is hallhatta és megfontolhatta, hogy valamely műfaj nem devalvál eleve író. Egyébként figyelemre méltó tény, hogy Ottliknál közvetlenül a háború után egy Hemingwayről írott kisesszéjében fölmerült már Chandler neve, méghozzá igen előnyös összehasonlításban.

Azóta kiderült, hogy Chandler voltaképp Hemingwayt tartotta 49 igazán versenytársának az amerikai irodalomban. Őt akarta legyőzni, s voltaképp egész életművén az a kishitűség vonult végig, hogy az számára nem lehetséges. Rég elporladtak már mindkettőjük csontjai, amikor az irodalomtörténeti értékelésben fordulat állt be: 1992-ben egy klasszikusok által megszentelt sorozatba, a *Library of America*-ba fölvették Chandler műveit. Chandler egyébként élete végéig nem hitte el önmagának sem, hogy irodalmi becsvággyal írt Marlowe-történeteivel tényleg irodalomtörténeti értéket hoz létre, s számos följegyzése szerint úgy gondolta, hogy tehetségét szűk rámbába zárta.

Korai, romantikus hangulatú verseivel nem ért el sikert, ezért abbahagyta a költészetet, és az olajiparban helyezkedett el, egy nagy társaság igazgatótanácsáig jutott el, de onnan elhatalmasodó alkoholizmusa miatt kirúgták. Megélhetési kényszer vette rá megint az írásra, és 1933-tól 1959-ben bekövetkezett haláláig – mint később kiderült – világsikerű könyveket hagyott maga után.

Tandorinak izgalmat nyújt e pálya rejtélye, hogy miért nem érezte meg Chandler, hogy amit csinál, az jó; miért és hogyan munkált benne az alkotói kétely és a kishitűség. Foglalkoztatta őt Marlowe és Terry Lennox barátsága, azaz a melankolikus magádetektív és a melankolikus aranyifjú kapcsolata, mely bár hamar örök véget ér, elégséges emberi szenvedélyt tartalmaz ahhoz, hogy egy régi erkölcsi fogalom, a barátság, újra értelmet nyerjen benne. Ez utóbbi titokzatos talánya életkérdésként foglalkoztatja Tandorit: „Sokáig nem értettem igazán, mi az a csalódás, amit Philip/ Marlowe érez a végén; mivel okozta ezt neki Terry/ Lennox”.

Tandori nem egy másik író valamely érzésének másolója, hanem a másik eredetiségének őrzője. Ez a különös, át- és magához hasonlító érzelmi-lelki-logikai vonás köti össze „rendhagyó ihletőjével”, a hasadt személyiségű, alkoholista detektívregény-íróval, Chandlerrel.

(A LÁNCHÍD BUDAI OLDALA, 2016, NYÁRELŐ)

Ez a világörökség részéhez tartozó folyóparti sáv – durván a Margit hídtól az Erzsébet hídig – Tandori élet- és léthelyszíne: a költészet, a próza, a képzőművészet veréb- és ló-parnasszusa, feltételes (és állandó) megálló helye;

*Rakparti neonest fogadott rakparti ködfátyol, túlpárti
lámpasor, aztán a villamos villanó fénye föláradt
az alagút torkából a tizenkilences panoráma-járat
ahol szobor-oroszlán fekszik, kő-vendége a térnek,
néma fenevad, fölszikkasztott a mélyből a vonat, a kopár
sínpályán a ködből lassan kilábolt, a közelség színét
visszaadta, sárga a sárga neonban, karcsú testét
hagyta a köd szövetébe fúródni
– elmenőben szökött előlem*

*Tandori ezeknél a síneknél lakik, ablaka
alatt a tizenkilences fut, kopog, hozza és viszi,
amit a város tár elébe, Kelenföldről tart zajongó
lépte, aztán vissza, oda, napjában sokszor, estelente
éppen, a sárga villamos – rész a világörökségben.*

(MERRE „A TABÁNI RÉZSŰ FÖLDJE”, HOL SZPÉRO SÍRJA VAN)

A Tabán lankái és a Várhegy az esős időben, álom-pára – ahogy emelkedek és süllyedek, attól függően, hogy lefelé megyek, vagy fölfelé –, olyan, mint valami óriási kikötő. A királyi palota méltóságteljes tengerjáróként horgonyzott le a ködben. Néha sokáig megbámulom, odatapad a szemem hozzá. Súlyos, nehéz épülettömb ebből a távolságból. A történelem mély kötése a horizonton. Mintha kívül állna a gyanúval, gyanakvással átszőtt mindennapok károgó zsidvásárán. Borúlátás, féltés: balkáni gerlék a fákon. Mozgó, fekete madárszerű árnyékok a fázós ágak között. Lehetnek gerlék is; Kanizsán így nevezik őket. A terebélyes platánokat egészen a törzsek tetejéig visszavágták a tenispálya melletti lépcsősoron, az víz le a Krisztina körútra. A pihenőkön tócsákban áll a víz, a rosszul megtervezett lejtés miatt nehéz kerülgetni a pocsolókat.

Semmi sincs jól, de így van jól.
Itt van Tandori Dezső verébtemetője.

*Itt fekszik mindahány,
Ki szíve táját érte.
Négy égtáj keresztjében
Az öröklétnek fészke.*

fujnak a néma harsonák

a hívószó még kottafej se
egy őserdőnyi hallgatás
ha dől a törzs a nagy kopáron
nem hallja túl a hóhatáron
nem csattan ferde fényű fejsze
nem jelzi tompa puffanás

fenn a tetőn akik kiérnek
a pillanat félelme késve
ha kezdet az az érkezés
nagy indulatban körbe néznek
a fennsík horizonttalan
rettenetes ígérkezésnek
nyújtózik ott a hontalan
köröskörül az égi képek
a láthatatlan méretés
és nyúlna fel a karja nő még
fujnak a néma harsonák

lehúnyt fejek parittyafényben
az elveszített védelem
ha nőnek állnak állva lépnek
feltámad mind a négy elem
de nyűgözve elengedetlen
a tépázott homlokvonal
feltörve ötödik pecsétnek
tanuk fehéren színre lépnek
fujnak a néma harsonák

*Hagyatékból közölt verseivel köszöntjük a 100 éve született költőt. (Köszönjük Tábor Ádámnak!)

52 kezdettelen

várat magára a kimondhatatlan
egy földbe döngölt erdő illatoz
rejtelmes akna minden bonthatatlan
minden egész egy törtet visszahoz
csak hangvilágban él már ami él
csak fénymezőben égne áramok
a földi lét szíve feloldhatatlan
egy szemsugár az égre vágatott

olvasni késő embernek a jelent
mert percről percre elmúltat talál
utólér-e egy kezdettelen
vagy látja-e mikor lát hogy hol áll?

a kérdőjel a végső pont a létben
vagy vannak szárnyröpítő válaszok?
talált irányon mindig újra értem
a sorsom az hogy kérdezni vagyok
válaszul égsz a szikrapillanatban
feltör az erdő lombosan ragyog
sziklán moha egy szálló virradatban
és vetve már a holnapi magok

Barátom váratlan találkozót adott nekem a Máté-hegyi látónál. Tömegközlekedéssel indultam neki, de a busz a hegyre vezető úton, az utolsó kereszteződésnél lerobbant. Felrobbanni, azt nem tudott, mert hideg vízzé változott benne az összes benzin;

a motor tétován dobogni kezdett, bepárasodtak az ablakok és nedves moha tört elő az ülésekből.

Az utasok szétszéledtek a mezőn virágot szedni, a sofőr, energikus alak, kopasz fején festett spirál,

kiszállt megátkozni a hegyet, de akármit mondott, az áldássá változott a száján. Végül fáradtan legyintett egyet, és leült az útszéli padra, ami lassan elügetett vele. A busz nekiállt körbetáncolni egy hatalmas fát, gyalog mentem hát tovább. Jól rácsaptam egy arra menő kígyó fejére, ettől bottá változott. Szomjamat az út melletti feketeszéderbokrokkal csillapítottam.

Abért Miklós 53

EGY DOBBANÁS

Mándy Stefániának

Jó lenne megírni a sétát magát is, mert olyan volt, mint a tű fokán átbújó hajókötél, de sajnos egy arra járó szufi tevévé változtatta bennem az egészet. Ha noszogatom, furcsa, vad ritmust bög, a szemei pedig lassan kavicsá fehérednek, de nem beszél.

Ahogy felértem a látó közelébe, láttam, hogy egyedül vagyok. Nem sokan bírják ezt a magaslati levegőt. Persze a barátom sem jött el. Régi szokása ez a trükk, helyettest állít, vagy váratlan feladatot oldat meg velem. Ha nem nevetnék néha úgy, mint a tenger, mikor a dagály beszorítja a levegőt a part alá, nem is tudnám, él-e még.

Odamentem hát a tisztásra, és lenéztem a szélén a szakadékba, de a mélységtől visszakaptam a fejem. Lent apró, fehér alakok bontottak fel embereket, végtelen éles szikékkal és apró fűrészekkel. A lelket is le tudták fűrészelni az ember csontjáról, ahogy végeztek, rohantak tovább. Gondoltam, ha valaha visszanéznének, és meglátnák, mit művelnek, a rettenet szoborrá változtatná őket, de aztán észrevettem, hogy elektromos sóból van a testük, így védettek ez ellen is.

Bénutság kúszott fel bennem, nagyon lassan léptem vissza, majd lerogytam egy ott álló, üres szék mellé. Ahogy belekapaszkodtam, éreztem, hogy gyökerek vertek a talajba a lábai. A hegy viszonzásként köereket engedett a szék fájába, lassan, mintha viasszobrot faragna a mélyére.

Hát hogyan beszéljen az ember egy székkal. Mögé álltam, és gyengéden húztam egyet rajta, mintha átölelném és egyben kibillenteném egyensúlyából a rajta ülőt. Szelíd hangjánál, ami olyan volt, mint a gyertyaláng, hirtelen megláttam, hogy a tűzrakó hely másik oldalán, ahova már a tűz heve
54 is alig érne el, a székek hátát fordítva egy lány áll, és lehunytt szemmel szó valami láthatatlant.

Fiatal volt, de már őszült a fekete haja. Odamentem hozzá, és néztem, mit csinál. A levegőből szőtt függőleges szálakat. Ahogy vékony, gyakorlott kezeivel megtekerte, az ujjai hegyével simogatva mindig pendített is a szálon. Mégsem szólalt meg hang, sőt, egyre nagyobb csend lett a tisztáson.

- Miért nincs hang? – kérdeztem tőle. – Van hang, csak még nem hallod – mondta. Keskeny arcán a mosoly meleg volt, de nem akart hatni rám vele. – Mindannyian egy végtelen lassú, összesen egyet dobbanó szív felhangjai vagyunk. Egy élet, egy szívdobbanás. Minden akarat ennek az egy akaratnak a vágya. Én most visszaszövöm a felhangokat az őshangba. – Ebből megértettem, hogy terhes. – Akkor anyádat hordozod a méhedben? – Igen, ő pedig az ő anyját. Ők vezetik a kezemet, én pedig táplálom és hordozom őket. – De így senki nem hallja, amit alkotsz – mondtam. – Min méred le, hogy nem csinálsz e hibát a szövésben? – Ha elhibáznám, a múltban élő mesterek rázendítenének, és hirtelen klasszikus koncert lenne a tisztáson. Vagy rádió hangja szűrődne be. Vagy felfedeznének valami nagyon fontosat. De hallod, a csend egyre mélyebb és tisztább.

A kígyóbotot a tűzhelyre tettem, hogy ha fázik majd, meg tudjon melegedni kicsit. Mikor elindultam vissza, a Hold már lusta pontyként vergődött a tisztás sötét hálójában.

triptichon és hátoldala. Az ikonfestés legújabb szabályai
A BEFEJEZETLENSÉG ANGALÁNAK ÜZENETE MS MESTERNEK*

„...arról hoznak hírt, mi van a test túloldalán.”
 (Pavel Florenszkij)

(i/előoldal, Fra Angelico próbálkozásai)
 Minden újabb és újabb Krisztussal, kit
 kolostorok csendjében feszítek falakra,
 újra és újra átélem szenvedéseit a kereszten.
 Könnyeim ködpáráján át látom csak, ahogy
 megszületik. Ahogy megszületik ecsetvonásaim
 nyomán, újra és újra, haldokló Jézus urunk.

(i/hátoldal, az angyaltípusokról)
 Az angyal nem repül, hanem vigasztal a szárnyaival.
 Átölel, ha szeretnéd. Vagy amikor kell, csak hagyj.
 Hogy megtegye. Az angyal szárnya csak egy tévedés,
 kellék, ha már a középkori festők úgy ábrázolták őket.
 Mindig megfelelnek elvárásainknak. Egy buddhista
 szerzetes angyalának pl. nincsenek szárnyai. Viszont
 kopasz, kerekfejű és kövérekés. Körül-belül, nem igaz?

(ii/előoldal, Rubljov belső monológja)
 Isten nevet rajtunk, olykor sír is. Az ikon törött ablak
 az örökkévalóságra, homálya túlmutat az időn, a sírig.
 Csupasz fákat látsz, égboltot átszelő villanyvezetéket,
 kéményeket és háztetőket. Nekiállsz, kaparod a festéket.
 Égboltot látsz, fákat átszelő fényes villanyvezetéket,
 számolod az estéket. Isten sír, isten nevet. Elkezd,
 de nem fejez be helyetted semmit.

(ii/hátoldal, isten liftje)

Igazi akadályt csak az ajtó jelent, ahogy egy-egy emeleten megáll a lift. Kinyílik-e az ajtó vagy nem. Be akar-e szállni isten. Vagy megunta. Vagy feladta. Vagy csak szórakozik. Igazi akadályt csak az ajtó jelent. Abban a pillanatban. Mielőtt kinyílna. Mi vagy ki lehet mögötte. És hányadik emeleten is vagyunk? Igazi akadályt csak az ajtó jelent. Ahogy becsukódik. Nem tudni, van-e még emelet. Vagy indul visszafelé. A számolás.

(iii/előoldal, Raffaello Santi kételyei)

Sötét ragyogással elevenedik meg a befejezetlen Madonna-kép az éjszaka mélyének ággal szemközti festőállványán.
Egy elfelejtett álom sosem fejeződik be.

(iii/hátoldal, befejezetlen kép és angyala)

Georg Trakl halálkékvonatra száll. Irány Szentendre.
A festő alázatosan fest. A fény alá hajlik ecsetje.
Az én dadog, ha Isten diktál.
Az idő ehhez csak asszisztál.

(Elhangzott 2018. november 5-én a PIM-ben.)

* Mándy Stefánia költészetének óriási a csendigénye. Egy vers után meg kell állni, ujjunkat betenni a könyvbe, behajtani, nézelődni a kertben, vagy kinyitva leborítani a könyvet, imádkozzon a vers az asztallapon, esetleg azonnal becsukni és aznap már semmit sem olvasni. Nézelődni, szemlélődni, ücsörögni. Kávézni a könyv fölött, foltot hagyni a fehéren hagyott részekben, étellel telíteni, mert bármit lehet. Szabad. Ahogy ezek a versek is a szabadságról szólnak, a belsőről. Ezért olyan nehéz olvasni őt mai rohanó világunkban. Tulajdonképpen meditációs költészet, amelynek objektuma a csend. Csönd. Erről szól, és ezt mondja. Nem baj, ha ez lehetetlen. Ebben áll óriási bátorsága. Ezért nem érdemes napi egy versnél többet olvasni tőle, belőle, mert azáltal abból az Egyből (nagy be-tűvel) veszünk el valamit. Merjünk mi is bátrak lenni!

A művészettörténész Stefka néninek ajánlom a ciklust.

Felidézi a délutánt, amikor a tóparti szobában egy hosszú búcsúverset olvasott fel a Lánynak. A költemény egy rég elkészönt szerelem záródokumentuma volt, az elmúlt közösség számtalan apró képét idézte fel. Arra lett figyelmes, hogy a Lánynak folynak a könnyei, folyamatosan sír, s ez szokatlan volt. A döbbszent férfi saját viselkedésben kereste e bánat okát: lehet, hogy indiszkrét volt, nem lett

Villányi G. András 57

SUNT LACRIMAE RERUM

volna szabad feltárnia egy másik nőhöz fűződő emlékeit? Szégyenkezni kezdett, talán elnézést is kért, ám a Lány azt felelte, attól tört rá süppeteg szomorúság, hogy egyszer minden elmúlik.

Akkoriban a férfi úgy érezte, hogy kötelékük erősödik. Visszagon-dolva, nem megy ki fejéből, hogy a Lány saját szerelmük elmúltát siratta azon a majdnem boldog, verőfényes nyári délutánon.

KENYÉR-DARAB

a barna kenyéren tán törése
vagy harapása nyoma ez
tegnap mikor utoljára vacsoráztunk
nálam reszeltmáját
chilei vörössel és falatközben
félbehagyta mint kettőnkben
kevéssel utána mindent

... mától emlékek panteonját
izzón ne vetítsétek elmém
védtelen vásznán kínozza a
kár mértékével amúgy is
jobb lenne nem lenni
mint csetleni-botolni ködökbe
végül törve-zúzva megvénülni
emlékek langypáráját pihegve
mind nehezebb ziháló tüdővel

Sírt, sírtak máskor is együtt. A nyár eleji késő délutáni napfürdőben a balkon sugárzásában fürdik, az osztrák tűzoltó-lombazárban vásárolt háború előtti korsóból nedvesíti torkát. Felidézi, mikor a Lánnyal ültek itt, egy hasonló

napfényes délután s vélte, hogy ő szintúgy élvezi a napos együttlétet a bársonykedves ginkó, azálea és a többi növény, társaságában. Ám váratlanul eleredtek könnyei, s a férfi azonnal talajt vesztett, nem értette mi történik, tanácstalan lett és szomorú. Nem tudja pontosan felidézni mivel
58 okolta sírását a Lány. Olyasmit mondott talán, hogy máskor is előfordul. Olykor a férfinak is eleredtek könnyei a Lány előtt. Ám forrásuk az ő esetében mindig a szépség ellenállhatatlan nyomásából eredt.

NIOBÉ

Erkély. Könnyező Lánnyal. Napfény.
Szerelem – mondják, de nem értik.
Kutak közt bolyongnak
sírásuk táplálja, mint egymást.
Álmuk is kutaké: fúló lebegés
mit hús téglák íve ölel
hűlő vízrétegek fenekén.

Könnyük tavát titkos források
bő magva öntözi.
Villanó gyönyör és elveszett
borongás közt hol a különbség?
Az ér örök. A só óceánja tágul.

HAMIS HANG

némán lebben a szellő
mióta nem beszélünk
hangtalan röppenő
képzetek feleselnek

szárnyon hív a szó közel
vagy sodor tüstént messze

talán legjobb így
nem férkőzik fürgén
hamis hang
szívünk távoli dobbanása közé

BÚCSÚ AZ ERDŐN

59

a szív tájain bolyongva
lággy hajlatok közt
dúsharmatú rét ölén
tűnt perc avarmélye csörren
a múltszomjas lélek erdején

elvész a jelen míg emlékezem
rüggye hamvaszöldje hullá némán
fonnyad kifosztott buborékká
a pillanat méze milliárd ragyogással
edénye mellé csöppen
fantomot ölelek
nem is karom puszta árnya
hajolna egy árnya
pillanatok tükörtermein
levegőt alig kap
megfullad a jelen

mélybe lélegzem az erdő
tölgy és fenyőtáncát a széllel
a madárdalt zengő színes felhőt

kilehellek örökre téged

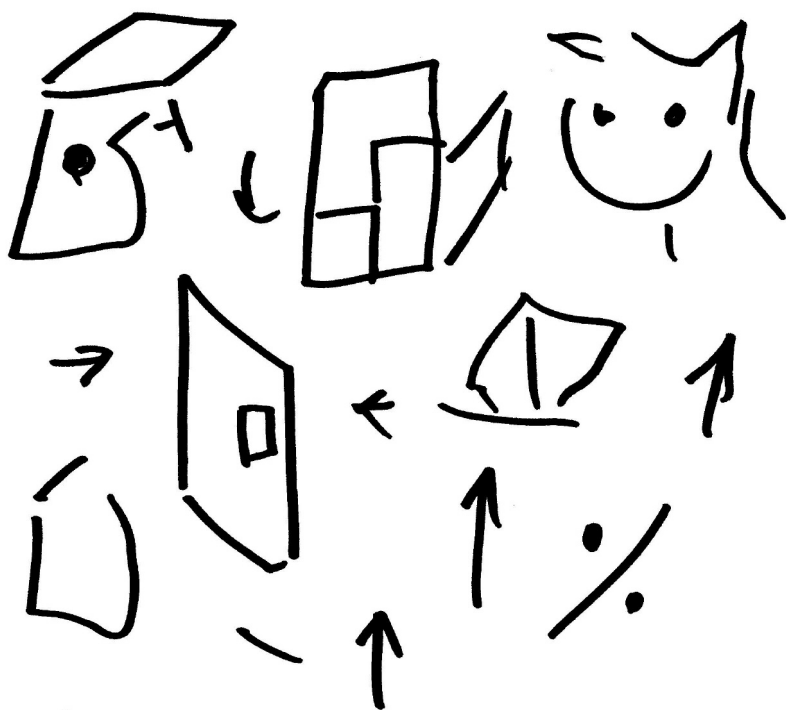
Mátra, Sombokor-alja 2018-05-20

60 BÜKKÖS

délután ezüstté érő bükkös
napszórt foltok fényjátéka
toronyként magaslok fölébe
óvnám e facsemetét
bár tudom mit se tehetek
időágon fogant viharral
kérlelem és játszi egét
lombot tárjon arcom fölé
majd rejtse ősz levélözönébe

(Calei do urop

61

IRASIELISE'S
(De mi m "IRAS")

„Majd beszélök én most egy kicsit az én gyerekkori sorsomról. Hát tudjuk azt, hogy a gyerekek nem is olyan nagyon jó mindégük. Én sē a javábú vótam a vászonnak abba az időbe. [...] Hát az én gazdám kikűdött éngömet a disznó-

62 Bálint Péter

SORSOMRÓL BESZÉLEK

kat legeltetni. Hát ki is hajtottam, de vót köztük egy nagyon kukta disznó, ez észkött a kukoricába. Kerestem én mindönütt, de nem tanáltam. Mē tudják, mög tudják, hallga-

tóim, ott a kukoricába akkora tökök vótak, hogy ez a disznó hogy észkött, az egyik ódalán mögrágtá a tököt, oszt beleült a tökbe. De mán ekkó vemhes vót, úgy hogy nem sokára mögfiaaddzott vóna. Na kéröm, most a disznó ahogy belemönt a tökbe, elkezdte a tököt vagy a tökmagot öszögetni, mög a tököt belülrű rágtá, az luk mög – ahun ű bebútt a tökbe – az persze nyótt. Benyótt az a luk, ahun a disznó bemönt. Na kéröm, mostan a disznó bent maradt a tökbe”, mondta nekem a könyvből olvasva apám, s ezen a mesekezdésen oly’ annyira elcsodálkoztam, hogy a mondó folyton ismételte a szavakat, meg azon is, hogy hiányzott az „egyszer vót, hol nem vót” formula is, és a vitéz hős helyett önmagáról beszélt, hogy gyanakodva figyeltem apámat: vajon nem ő olvassa-e rosszul a mondatokat, gyanakvásom hátterében az a néhány üveg sör állt, amit apám megivott a mesemondás előtt. A mesekönyv új volt, számára is új, egy kollégájától kapta, hogy olvasson nekem meséket belőle, mondván, biztosan szeretni fogom, mert szinte valamennyi mesében megküzd az ördögökkel és sárkányokkal a mesehős, és a szövegek nyelve is ízes és mulatságos. Utólag felidézve ezt a meseolvasást, apám egészen mulatságosnak tűnt, ahogy megküzd az „ízes” nyelvezettel, talán ezért is maradt meg elevenen az emlékezetemben; olykor megállt, lélegzetvételní szünetet tartott, hogy szemével végigolvassa a mondatot, hogy ráálljon a nyelve a fülünknek „ízesen” ható megánhangzókra, olykor olvasás közben maga is felnevetett, magát nevette ki. Számomra is új volt ez a hangvétel, a többi mesekönyvben ugyanis egészen más hangon beszéltek, a mondatok gördülékenyek voltak és olyan gyorsan peregtek az események, a párbeszédek, mintha diafilmen néztem volna a történetet. Mivel olykor anyám egészen késő estig dolgozott, diafilmeket is apámmal néztünk esténként, rengeteg mesefilmem volt kis papírtégelyekben feltekerve, nagy kartondobozban tároltuk valamennyit. Nem lévén televízió, én a szőnyegen hasra feküdtem, két tenyeremmel támasztottam meg a fejemet, apám mellém ült és a konyhaszék támlájára feszített vetítővászonról olvasta nekem a szöveget, felolvasó volt, s annyira belemeledtünk, hogy néha két-három mesefilmet is megnéztünk egymás után. Hálás voltam apámnak ezekért a meséző estéért,

amikor anyámat várva egymást szórakoztattuk. Aztán amikor megvettük a „filmes dobozt”, sokáig így hívtam a televíziót, elmaradtak a mesefelolvasások, apám is elmaradt mellőlem, mondhatom egy korszak ért véget az életemben, mesék hiányában kevésbé voltam boldog, s az évek során oly sok mindennel próbáltam kitölteni az űrt, amibe belefogtam, mindent idejekorán abbahagytam. Talán ezért szerettem és szeretek ma is történeteket mondani, hogy az egykori kisfiúban keletkezett űrt utólag, mintegy visszamenően kitöltsem.

63

„A néninek már alig van pulzusa. Nem hiszem, hogy sokáig bírja már a szíve. Búcsúzzon el tőle!”, mondta halkán az intenzív osztályon az ügyeletes orvosnő, szelíden megérintette a vállam, s én fáradtan bámultam anyám haláltusától elcsigázott testét, mezítelen volt, egy kórházi pecsétes fehér lepedővel letakarva, mintha máris a halotti lepedő volna elgyötört testén, de még lélegzett a halál tornácában időző anyám. „Mama, ne add fel! Küzdjél! Itt vagyok s fogom a kezéd. Erőt adok neked kézzsorításommal”, mondta az előző nap tőle búcsúzó kisebbik lányom, meghatódva néztem meghatódottságát, ahogy a halállal küzdő anyám elgyötört teste mellett állt. Mondhatni megható volt meghatódottsága, nem volt benne sem páni félelem, sem aggódó részvét, olybá tűnt a távozóban lévővel egy utolsó együtt-lét-vágya kerítette hatalmába, látszott rajta az unoka egyesülvágya a lét és nem-lét határán imbolygó nagy-anyával. Meghatódottnak lenni azt jelenti, hogy az elénk tárulkozó pillanatnyi látvány kimozdít szemlélődésünkből és részrehajlást kelt, a „pillanat pillanatszerűségében” meghatódást kiváltó alany magához vonja, mintegy gúzsba köti az őt fürkésző tekintetet, s nem ereszti el; a józan ész az ésszel aligha fölfogható valóság előtt kapitulál, mivel a tekintet többé nem a megismerés révén birtokolja a létet, egyszeriben ös-lényegi viszonyba lép a Másikkal. Az utolsó útján elindult létezőt nem lehet csak részrehajlással szemlélni, mivel a szemlélet alanya a halálnak kitettsége révén sebet üt a szíven, amit az ókoriak az agy székhelyének neveztek. A kisebbik lányom meghatódottsága, ahogyan anyám halálos ágya mellett állva kezébe fogta nagyanyja törekeny kezét, s rebbenékeny tekintettel nézett hol a megállíthatatlanul halálba menőre, hol ezt az eltávolodást szemlélő apjára, egészen más volt, mint a nővéréé. Ő ugyanis amint belépett az üvegfallal elválasztott kórterembe, s agonizáló nagyanyjára vetette tekintetét, hangos zokogásba tört ki, meghatódottsága a siratóasszonyok hangos jajveszékelésébe torkollott, jobbnak láttam kikísérni őt a haldokló nagyanyja mellől és magára hagyni a folyosón, hogy megbirkózzon az eltávolodás és eleresztés gondolatával. „Elvesztettük őt, ebbe bele kell nyugodni”,

mondtam neki, és megsimogattam a fejét, akárcsak néhány perccel korábban az anyámét, akiről tudtam órák múltán el fogom veszíteni.

Az utolsó este, ami anyám életében volt az utolsó, a nélküle elköltött utolsó vacsorakor imát mondtam a családi asztal körül ülőknek, elbú-
64 csúztunk az agonizáló anyámtól és a feltámadásról beszéltem: Isten országának ígéretéről és Isten ingyen kegyelméről. „Kegyelmes Isten, fogadd magadhoz a körünkől eltávozót, akinek eltávozását el kell tudnunk fogadni, miként az is, hogy belátható időn belül már nem lesz, nem itt lesz velünk, hanem tőlünk eltávolodva oda-át, Tenálad lesz Uram”, mondtam, s miközben a hittanórán tanult „Miatyánkot” mondták a lányaim, Isten kegyelméről mást gondoltam, mint ami az utolsó vacsorakor elmondott fohászomban elmondani valónak véltem. Isten kegyelmes volt hozzám „elhívásával”, anyám ugyanis nem könnyítette meg róla való gondoskodásomat az utolsó fél esztendőben.

„Tudom, hogy nem alszik, hiába is tesz úgy, mintha aludna. Azért is mondom, hangosan mondom a magamét, hogy ne tudjon aludni. Itt kéne ülnie mellettem, éberem vigyázni rám s nem aludni. Gonosz gyerek!”, mondta hangosan anyám, ágya szélén ülve a nagyszobában, az éjszakai sötétben csak egy éjjeli lámpa égett, hogy botjára támaszkodva ki tudjon botorkálni az illemhelyre. „Addig mondom a magamét, addig panaszkodom, míg fel nem kell. Beivott. Gonosz gyerek!”, mondta fennhangon és szemrehányóan anyám, s én elgyötörve feküdtem a másik szobában, gyermekkorom birodalmában, s valóban nem aludtam, anyám egyszerűen nem hagyott elaludni. Zsarnoki módon ugráltatott már napok óta, amióta nála aludtam, hol egy pohár vízért, amiből egy kortyot ivott, hol egy könyvért, amiből alig olvasott két sort s maga mellé tette az ágyra, hol egy almáért, szeletekre vágtam, tányéron vittem neki, de műfogsorára hivatkozva félretolta. Azt szerette volna, hogy úgy tegyek, mint a beteg kisgyermek mellett éjjel-nappal sürgölődő anyák szoktak, lessem minden kívánságát, kitaláljam azt, amit még el sem gondolt, vagy pusztán csak szórakoztassam, ám mire esténként megérkeztem egykori otthonomba, már eléggé fáradt voltam ahhoz, hogy hajnalig mellette üljek az ágyon, és hallgassam kívánságait vagy szemrehányásait. „Jaj, jaj, de fáj! Megmérgezett, biztosan mérget tett a poharamba. Gyilkos, anyagyilkos!”, mondta jajveszékélő hangján anyám, miután hajnal tájt kijött az illemhelyről, és a vizelet csípte a nemiszervét. Néhány órával előbb ő maga kért tőlem egy pohárka vörösbor szódával, elalvását segítőndő, s noha tudta jól, hogy ugyanabból a borból ittunk mind a ketten, mégis gyilkosnak titulált. Percekig azon tűnődtem: otthagyjam-e őt magára, lesz, aminek lennie kell, vagy szigorúan megintsem kegyetlen, meg-nem-érdemelt, igazságtalan kijelentése miatt. „Anyagyilkos!”, mondta anyám, s a kegyetlen szó hevesen lüktetett az agyamban, ítélete szinte megbénított, sem beszélgetni, sem az

éjszaka közepén eltávozni nem volt kedvem, pedig tudtam, hogy beszélgetni volna kedve velem, de a kimondott szó: „anyagyilkos”, mérhetetlen fájdalmat váltott ki bennem, kedvemet szegte mindenféle emberi hangon való beszéd-től. Anyám nem emberi hangon jajveszékelt, fennhangon sírt, sírt és sírt, addig színlelte a megmérgezettet (valójában felfázott a fűtetlen szobában), hogy végtére elérte célját, és átmentem hozzá a másik szobába: az engedelmes fiú szerepét magamra öltve. Nem pereltem vele, nem feddtem meg őt teátrális jelenetéért, teával itattam meg, és mesét mondtam neki, mint gyermekkoromban apám mondott nekem, s ő egyszeriben kacagott, csivitelt, s rég feledte az anyagyilkos kijelentését, csak én nem tudtam feledni a szót. Néztem őt, akit állítólag megmérgeztem anyagyilkosként, egyszer csak elaludt, s én mellé zuhantam az ágyba, ólmos álomba ájultam: álomban anyám kedves és jó volt hozzám, megsimogatta a buksimat, és homlokon csókolt, mint gyermekkoromban oly' sokszor.

65

Azon a napon döntöttem el, hogy beadom egy szociális otthonba, ahol szakszerűen gondoskodnak róla, mert féltő, hogy feledékeny lévén a rosszul adagolt inzulinnak köszönhetően újból kómába esik, amikor eszméletlenül találtam rá, és rohammentőt kellett hívnom hozzá. Anyám ugyanis egy-egy habos sütemény, pohár édesbor, kanál mézzel leöntött gyümölcstál, zsíros disznóhús elfogyasztása után önkényesen megváltoztatta az orvos által pontosan kimért inzulinadagját, vagy „elfelejtette megszűrni magát”, ahogy kacagva mondogatta, idős korát hibáztatta feledékenységeért. „Te mit keresel itt, kicsi fiam?”, mondta meglepetten anyám, amikor magához tért a kómából, a mentőorvos félórányi küzdelme után, cukrosvízzel itatta, injekciót fecskendezett a vénájába, s anyám mint mesehős, ki „álmából” feléledt, csodálkozva látta, hogy ott állok mellette három idegen emberrel együtt. „A néni a fiának köszönheti, hogy felébredt álmából, s nem lett komolyabb baja”, mondta a mentőorvos, anyám hálásan megsimogatta a kezem, tudtam, hogy e gesztusa a mentőorvosnak szólt, hogy lássa mily' hálás nekem.

A *hála* és a kegyetlen *sértegetés* ettől kezdve gyakorta váltogatta egymást anyám hozzám való viszonyulásában. „Tudom, hogy meg akarsz szabadulni tőlem. Az utadban vagyok, kicsi fiam. Legszívesebben eltemetnél. Nem ezt érdemeltem tőled. Sajnálom, hogy annyi ideig vártam születésedre, és hogy nagy nehezen megszültelek. Inkább sohase lett volna gyermekem, most érteném, miért vagyok magamra hagyva”, mondta a szociális otthonban ágya szélén ülve anyám, s oly' hangosan sírt, hogy a szobába belépett egy ápolónő, de meglátva engem, rögtön ki is fordult: magánügy, mondhatta magában. S noha többször megbeszéltük, hogy hálás lehetne gondoskodásomért,

ugyanis olyan helyre került, ahol a nap minden pillanatában gondoskodnak róla, hetente orvosi felügyeletben részesül, pontosan adagolják a gyógyszereit, s én magam is minden nap meglátogathatom, hiszen pár percnyi járásra van a munkahelyemtől, s ha be is látta gondoskodásom kényszerét, mégis újra és újra kegyetlen szidalmazásban részesített. „Te nem szeretsz, kicsi fiam! Ha szeretnél, elvinnél innen engem, haza vinnél! Ott-hon el lennék egyedül is. Tudnék magamról gondoskodni, csak te hiszed azt, hogy nem”, mondta anyám, s én már kezdtem hozzászokni anyám szemrehányásaihoz, mint cigány lova az éhezéshez, kiváltképp, hogy szemrehányásai mindennapossá váltak, s már nem is számoltam be a feleségemnek a mindennapos feddések kiváltotta fájdalomról: magánygy, gondoltam.

„Semmit nem várok önmagam számára; semmit nem kérek; lemondtam – próbálok lemondani! – a követelésről, a követelőzésről. Azt mondom: Isten, azzá teszel, amivé akarsz. Talán semmivé. Elfogadom, hogy többé nem leszek”, mondta Ricœur saját halálára készülve, anyám ellenben nem tudott lemondani a követelőzésről, az önmaga számára megkövetelt létlehetőségről, ami többé már nem volt létlehetőség: egyedül otthón lenni, mint ahogy élt apám halála után két évig. „Majd sírni fogsz, ha már nem leszek, és nem tudod teljesíteni a kéréseimet”, mondta szipogva anyám, a már-nem-itt-lévő kérésére könnyedén nemet mondani tudó éneket is jó előre megsebezve. „Csak egy kicsit légy hozzám kedves, mama! Légy szíves ne nehezítsd meg a dolgomat!”, mondtam neki, én a kegyelemváró, akire naponta záporoztak szemrehányásai, s akinek egyre kevesebb jutott a hálából. „Hogy is lehetnék kedves hozzád ebben az istenverte otthonban? Majd ha hazaviszel, kedves leszek hozzád kicsi fiam!”, mondta és elfordította az orcáját tőlem, tárgyának sem tekintett, s egy dalt dúdolt kislányos haragot színelve, majd imára kulcsolta a kezét és lehajtott fejjel sírt, mint a könnyörgésébe belefáradt zsoldár. Nem Istent szölongatta, csupán magát siratta, senkivel sem akart találkozásban lenni, csak a rongyembernek titulált apámmal: *oda-át*, ezért is élt a máshol vonzásában. „Na jó, akkor néhány napig nem jövök hozzád!”, mondtam neki haragot színelve, s ettől hirtelenjében úgy megszeppent, hogy botjára támaszkodva felállt, és átölelte a nyakam. „Már hogyan jönnél a te kicsi mamádhoz, kicsi fiam? Ugye nem teszel ilyet?”, mondta és hálásan megcsókolta a buksimat, ahogy gyermekkoromban mondta: „megsimogatom a buksidat”. Látszatra megbékélt velem, s ahogy elindultam, kikísért az otthón ajtajáig, integetett nekem míg az autómmal rá nem fordultam az útra a parkolóból.

Hiába reménykedtem, másnap minden kezdődött előlről. „Elkéstél! Órák óta várok rád! De neked már nem is vagyok fontos! Bezzeg más nők! Olyan vagy, mint apád volt!”, mondta ismét szemrehányón anyám, s ilyenkor úgy tett, mintha egyet is értene a feleségemmel, noha haláláig kész lett volna

valaki mást a menyének tudni, csupán féltékenységből, amiért „elrabolt engem tőle”, legalábbis néha ilyesféle megjegyzést tett a sértegetésre egyre hajlamosabbá vált anyám. Az elrablásból mindössze annyi volt igaz, hogy húsz éves fővel elegendő lett a színlelt szeretetből, a folytonos családi perpatvarból, a rám osztott szerepből, hogy örökösen anyám védel- 67 mére keljek, pajzsa legyek apám előtt, s vigasztaljam sírása idején, s elköltöztem otthonról. „Te olyan jó kisfiú voltál fiacskám! Biztosan a feleséged hergel ellenem, azért dugtál be ebbe a diliházba”, mondta anyám, holott egy perccel előbb dicsérte meg feleségem főztjét, azt főzött neki, amit kért tőle: csirkesültet főtt krumplival, uborkasalátával, mert anyám szerint senki sem tud olyan jól főzni, mint a feleségem. Bár e belátáshoz az kellett, hogy a sokízületi-gyulladásból eldeformálódott kezével már nem igen tudott főzni semmit, csak tésztát, amire kínai édes-savanyú paradicsomszószt öntött: hetekig ezt ette otthon, holott cukorbetegként nem ehetett volna efféle ételt. „Milyen sokszor főztem rátok, a feleségedre és a lányaidra. Ma már úgy látom, hogy meg sem érdemel-tétek!”, mondta anyám, aki sértődöttségében nem válogatta meg a szavait, bárkibe képes volt pikát döfni, mit sem törődve az áldozattal. Halála előtt egyre többször hasonlított az anyjára, az én szenilis nagy-anyámra, aki előtt senki sem állhatott meg, mintha maga lett volna a Legfelső Bíró, minden teremtmények Ura, megszólt és fenyegetett mindenkit.

„Én olyan magányos voltam egész életemben, kicsi fiam. Apádra is folyton csak vártam, tudtam, más nőnél van, és vártam, hogy milyen hazugsággal jön haza. Az ember várakozás közben jön rá arra, hogy milyen magányos”, mondta anyám, s emlékezetmből fel-rémlett, hogy éveken át azzal töltötte ki a várakozás idejét, hogy min-tás pulóvereket kötött nekünk, subaszőnyeget készített, asztalterítőt horgolt, akárcsak az anyja, az én anyai nagyanyám, aki férje hazatértét várta az orosz hadifogságból, s a várakozás idejét horgolással vészelte át a három gyermek gondozása mellett. És amikor megjött apám, a hazugság jött meg vele együtt, ittasan hablatyolt mindenfélét, ilyenkor saját birodalmamba me-nekültem a könyvek közé, mert a hazugsággal a veszekedés is együtt járt, kéz a kézben. Ma már tudom, hogy mindketten szerepet játszottak: anyám a megcsalt magányos feleségét, apám a mesemondóét: mindkettő más-más alapállásból mondta a saját történetét, melyeket még csak kedvem sincs fel-idézni, mindenesetre boldogtalanságot árasztó történetek voltak, beárnyé-kolták a sorsomat.

„Apád halála óta még magányosabb vagyok. Nagyon hiányzik, bármi-lyen rongyember volt. Te sem jössz hozzám, kicsi fiam. Tudom, hogy a fele-séged nem enged hozzám. Nem tudom, miért tilt el tőlem, nem tettem soha

semmi rosszat neki”, mondta anyám, én pedig azt tudtam, hogy nincs igaza, ezúttal sincs, de évtizedek óta ápolt, nem is egészen titkon valami titkos el-lenszenvet a feleségem iránt, aki, hogy anyám leesett a lábáról, rendszeresen segített neki megfürödni, frissítő krémmel kente be a derekát és a vé-
68 kony lábát, amiért is anyám egyszer kezet csókolt neki. „Te olyan jó vagy, nem is tudom, ki segítene nekem, ha te nem. A fiam mégsem ke-negetheti az alsótestemet”, mondta anyám meghatódva a feleségemnek, aki hétvégeken szó nélkül ebédet főzött neki, pedig a francba kívánta az egész főzést, mivel tudta úgysem tud megfelelni anyósa elvárásainak. Feleségem gyakorta hívta őt telefonon, hogy hívásomra várakozása idejét hangjával töltse ki, s anyám neki panaszkolta föl hívásom hiányát, meg hogy nem látogatom meg minden nap, pedig arra vár a nap minden órájában. Ez maga volt az örület. Feleségemet afféle közvetítőnek használta, anyám kihasználta a jóságát és közvetlenségét, mivel tudta, jótékony hírvívó szerepet vállalt közte és köztem, bár jobban szeretete volna, ha közvetlenül egymás közt adjuk-vesszük a híreket. Csicskáztatás volt ez a javából, anyám szeretett volna mindenkit olyan szerepben látni, hogy őt szolgálják ki, mint afféle úrikisasszonyt, s mivel sem apám, sem én nem voltunk vevők erre az alantas szerepre, titkon örült annak, hogy feleségem irántam való jóságból hajla-mosnak bizonyult erre. „Mama visszaél azzal, hogy időnként hallgatsz a sza-vamra, és felhívod őt, vagy meglátogatod otthon, ezért nekem mondja el az akaratát”, mondta a hitvesem, s való igaz, ha nem is hallgattam mindig rá, képes volt elérni, hogy anyám üzenetére és akaratára odafigyeljek, attól rettegve, hogy ez lesz az utolsó.

Anyám és a feleségem a várakozásban egyek voltak, és a hitvesi tisztességhez ragaszkodásban is; ellenben anyám könnyelmű természet volt, s az egy életen át tartó szegénységen és várakozáson úgy segítette át magát, hogy megfon-tolatlanul költekezett a szűkös keretből, s ha már nem volt miből: kölcsön kért, amiért is gyakorta veszekedtek apámmal, aki nehezen emésztette a kölcsön és a kérés szégyenét. Könnyelmű anyámmal ellentétben a feleségem be-osztással élt, addig nyújtózott, amíg a takaró ért, de sosem tiltotta meg, hogy kölcsönt adjak anyámnak, noha tudta, sohasem kapom vissza, és ezt a sum-mát valahol meg kell spórolnia, ugyanis fiatal házások lévén nem bővelked-tünk a pénzben, anyám mégis kért, s mi szégyenkeztünk helyette. Soha sem akart viszályt szítani köztünk, azt sem mondta el, amíg anyám élt, hogy azt a megdöbbenő dolgot mondta neki anyám: megbánta, hogy megszült, mert hálátlan gyermeke vagyok. Bár ha el is mondta volna, nem okoz meglepetést, anyám szemrehányásain megedződtem, hálát pedig nem vártam tőle, mert a kedves szavait mind visszavonta kis idő múltán. „Te olyan jó kisfiú voltál, de megváltoztál, hogy elkerültél otthonról”, mondta anyám, kinek féltékenységi

jelenetei nem pusztán apámmal szemben nyilvánultak meg, de a feleségemet sem kímélte. Magányosságának az egyik oka is a féltékenységből fakadt, egy idő múltán elmarta maga mellől a barátnőit, mondván: „Apád minden nőre tapad”, s némelykor olyan kínos jelenetet rendezett baráti társaságban is, hogy többé nem kívántak egy társaságban lenni vele: évtizedes barátságok szűntek meg pillanatok alatt, s nem igen maradt barátnője, akinek panaszkodhatott volna apám hiányáról és a szociális otthonban létről. Mindezt úgy fordította le magának, hogy a barátnői lenézték szegénységéért, mivel nem tudott olyan bőséges névestéket rendezni, mint ők, nem volt nyaralónk, mint nekik, ahova meghívhatta volna a barátokat egy kis sütés-főzésre: mindebből csak annyi volt igaz, hogy kínosnak tűnt számukra anyám örökös kölcsönkérése vagy erkölcsi eszmefuttatása. „Női tisztesség, ugyan már, fiacskám! Én is könnyen juthattam volna előre, én is kaphattam volna jutalmat, ha nem állok ellent főnökeim csábításának. Pedig szép voltam, és csinos is, de nekem nem kellett apádon kívül más férfi”, mondta gőgösen és dacosan anyám, s nem rejtette véka alá, hogy barátnői közül többen is éltek a felkínált lehetőséggel, s bűntudatukat szelíd anyám megvetésével enyhítették: a megbocsátott lét nem bűn nélküli lét, mondta kedvenc filozófusom: Lévinas. „Tisztességes nő nem fekszik be idegen férfi ágyába. Sajnálom azokat a barátnőimet, akik ringyót csinálnak saját magukból, és titkon még büszkélkednek is vele”, mondta megvetően anyám, aki valóban csinos nő volt fiatalasszony korában, s neveltetésének köszönhetően egy életen át hűséges maradt csapodár apám mellett: ő pedig erre volt fenemód büszke, s ezt a büszkeségét nem titkolta barátnői előtt, akikről feltételezte vagy tudta, hogy szeretőjük minden obszcén kívánságait szolgálták. Talán ezért is volt féltékeny apámra, mert tudta mily’ könnyedén szerezheti meg magának őket is, a barátnőit, s miféle „kényeztetésben” részesítik, amire egy úriasszony nem hajlandó még a férje kedvéért sem.

„Ha igazából szeretnél engem, kicsi fiam, sokkal többet törődnél velem! Óh, mennyit törődtem én veled! Balettórára vittelek, te voltál az egyetlen fiú, és a tánctanárnő, már nem emlékszem a nevére, évtizedeken át ő tanított mindenkit táncolni a városban, külön törődött veled. Aztán, amikor fotószaikkörbe jártál, a konyhapénzből összekuporgatott pénzből egy szovjet gépet vettem neked, hogy tudjál fényképezni, de te elhagytad. Gimnazistaként festőkörbe jártál, és én Pestről hozattam olajfestékeket neked, kis tubusokban. De virágcsendéletek vagy tájképek helyett olyan ocsmány képeket kentél, már ne is haragudj meg, kicsi fiam, hogy apád nem véletlenül hívott bolond Van Goghnak. És aztán, hogy apád ellenezte az egyetemi tanulmányaidat, a jelentkezési lapon aláhamisítottam a nevét, csakhogy jelentkezhes az

egyetemre. Az Isten felvitte a dolgotat, s te már nem törődsz velem”, mondta anyám, amikor a szociális otthon kertjében ültünk egy padon, és kész voltam ellenvetés nélkül hallgatni szemrehányásait, holott a szomszédos padokon

70 ülők mind ránk figyeltek. Anyám a *törődni* kifejezésben összemosta a gondoskodás és a gondokkal küszködés jelentését, ami azért is tűnt számomra megbocsáthatónak, mert a *gond* mindkettőnek a szótöve, erről a panaszra közbeni eszmefuttatásomról anyámnak fogalma sem lehetett persze. Annak ellenére, hogy a bölcsekedésre nem volt túl fogékony, isteni adományként kapta a szócsavarás képességét, oly’ egyszerűen és meglepően forgatta és forgatta ki a szavakat, hogy én, aki a szó művészetével bensőséges viszonyt ápoltam, elképedtem retorikai tehetségén. Valójában a *törődés* szó az ő szótárában a figyelmet, figyelmességet, szolgálatot, szolgálatra készenlétet jelentette, nem kell különösebb nyelvészeti jártasság annak megértéséhez, hogy anyám egy elvárást fogalmazott meg velem szemben: a vele-együtt-léttel járó figyelem és szolgálat kötelességét. Számára az anyai szeretet egyet jelentett a feltétlen gyermeki viszonzszeretettel, mely kizár minden megfontolást, ellenvetést, magyarázkodást, késlekedést; a tízparancsolatból ismert kötelességtudat betartását követelte meg tőlem.

„Édes kisfiam, akármilyen öreg vagyok, elesett és magányos is, s bármennyire is neheztelsz rám, ne feledd, mégis csak az anyád vagyok”, mondta anyám, s nekem felrémlett a Példabeszédekéből egy intés: „Hallgasd a te atyádat, a ki nemzett téged; és meg ne útáld a te anyádat, mikor megvénhedik”. Ám a „*mégis csak*” a minden felülállóságot, a minden körülmények között megkövetelhetőt, az ellenkezést nem tűrőt, magát a verdiktet jelenítette meg előttem. „A bölcsesség tapasztalati úton megszerezhető, ám a világ folyásának értelme hozzáférhetetlen az ember számára. Az Úr csalódva Izrael népében, kinél nem talált otthonra a bölcsesség, végül Jézust küldte el, Ő a bölcsesség szócsöve, mikor a megfáradtakat hívja magához Máté szerint”, mondta a konfirmációra készülve lelkipásztorunk, s megfáradt anyám intelve üzenetként villámlott belém. Megszégyelltem magam, hajlandó voltam a „szenvedő szolgát” látni a nyolcvan éves anyám elesett és szeretetét kereső lányában, egy hosszú életem át szolgálta családját, a két egymástól oly’ sok jellemvonásban, életvezetésben és szokásban eltérő férfit, mint apám és én, akik sosem tudtuk viszonzni ezt a sokféle szolgálatot és figyelmet, mellyel körülvelt mindkettőnket. Utálatot vagy megvetést sohasem éreztem iránta, ámbátor mindennapos színjátékaiért és zsarolásaiért valóban nehezteltem rá olykor, de a végjátékban ezekért is megbocsátottam neki: „*mégis csak*” az anyám, a velem még-itt-lévő, elesett és végtelenül magányos, ezért rendkívüli figyelmet magának követelő anyám. Bár hányszor hangot is adtam ellenvetéseimnek vagy nehezteléseimnek, a leendő árva fiú engemet megszégyenítő hangja szólalt meg bensőmben: „*mégis csak* az anyád, akinek

talán ez az utolsó kívánsága, ez az utolsó tanácsa, ez az utolsó akarata, vég-
 akarata, s te nem figyelsz rá”, mondta, s ennek a belső hangnak, a leendő
 árva fiú beszédének autoritása volt velem szemben. Meghajoltam előtte, szó-
 fogadóan behódoltam neki. Úgy voltam én, hogy közben ő voltam, az
 ő leszek, aki mindent másféle távolságból és optikából lát már most. 71
 „Tudom a kötelességemet, mama, s ha olykor ellent is mondok neked,
 az érdekedben, a te javadra teszem”, mondtam anyámnak, aki utolsó percig
 képes volt levenni a lábamról, noha ez a behódolás nem volt része jellemtá-
 ramnak, egyedül az ő akarata előtt mutattam hajlandóságot a behódolásra.

72 Domokos Johanna

viruló és bomló belém ívódó pillanat és
érintkezés és arcom mindenkben megosztva viruló bomló
belém ívódó felismerni miért jöttem valami és más-valami
metszővonalába elhítni velem
hog lehet a fájdalomból öröm
a testben különbséget ki tesz
most hogy folyón át kell kelni
most hogy véren át kell kelni

várni a híreket, hogy fölsírhasak
innen tovább minden egyszerűbb
aki sír gyönyörűen sírjon mindenkit szeressen
te láss és te neved ki engem
a verembe mit ástál hagyom magam esssssssssssem

annyiszor jó a világ ahányszor kedves arccal megjelenne
élő anyagba mákba rekedne vérembe mérgembe
miért másra hagyni mi most űz
gyengéden hosszasan
érintésre megszólalásra

belépni tárgyak, terek együtt-idejébe hol átláthatatlan,
megoldhatatlan helyzetek arcoddal visszajönnek. nemet
mondani? vállalni, másként megismerhetetlen vagyok. igent
mondani? készülődés ölekezésbe, káprázatba vész. gyönyör
szárnyal túl minden szabályt

az üveggömb másé, nem a miénk. tűz emészt. föl. az
üveggömb gyönyörű. arcomon vigalom. a kép címe: a
szenvető és a szeretője. más-más szerepekben. lehet-e
annyira felvállalni a történeteket, képzelgéseket, hogy ne
maradjon elrejtett dolog. szívemre szorultál. golyót akarsz
belém köpni.

* * *

középpontba míg nem helyezkedem világgal egyidőssé nem
lehetek én mint te, megváltott létű,
 míg kezdetet véget nem feledem (legalább az otthont),
 vakrémület mosolyog vissza: tévedés
 álkívül és álbelül közel ki igenis nemis vagyok bűbajos
 káprázat vadlovak
 – újra és újra nem fognak be a halhatatlanok –
 majd és közben és most értetni akarja velem a nincs-
 különbséget jelenlét és szubjektivitás hiányát földi
 előkellőség díszait
 hajts – hány lovat kell magamban lefogni
 hajts – vissza nem lehet fordulni
 sörényemen lóg a tejút

* * *

apernye torkomban égre lendül
szóljam a tüzet?
 melegre vetkőztet a befagyott szó
 kienged és beforr a bent

a szó hőmérőn megégeti a testet
 szájban dalol a kés és kötél
 társul a belülről elhurcoltak szegődnek

kezek mennyire lehet megkérni bennetek
 tűznek~~nem~~ lenni tűz
 enyémmé~~nem~~ lenni enyém

vászonban fetrengő test
 a rén nem szelíd
~~mit lehet~~ komolyan venni
 az idő többes száma ez

* * *

az elmúlt hónapok ide akarnak költözni meghatni soraim

a volt ember most gyerek beszélni járni tanul és látja bennem
 az anyát /nem titkolom/ taszít és vonz a közép
 tekintet szomorúsága becézi zárt fél valamelyest megvedlett
 magunk ki vele mert otthonom ő és mégsem
 de a család – szavakkal sem szabad
 elválasztani mi lehetne egy

* * *

beszélgetéstkötni némán

az ismeretlennel összetart hús, vér, szűz homok
 tájékozódni mint öröm, piros és kövek kiüregelni három meg
 három testet férőhelynek felöltőnek
 essenek ki kényszertávozások eltitkoltak leghatalmatlanabb
 urak gyávaságok
 mulandóság foglyaival egyedül vérzel át vérzel el fehér
 vágyaidon: dönts hamar
 szótlan-kedvesnek, érintés-finomnak engedve
 nem-magad és nem-tied hív egészre kettő nyitja a kaput
 hódítani világokat
 megható formákat tükrök közül kivontan végül is: te vagy

bebőrzött anyagot szó át és túl és össze mint fába és mezőre
tévedt szűboly: vágyakozás – igazán figyelő alanyra tárgyra
ígére egyaránt

mi agyamba szűköl mint szó kezdetleges metonímióóóóóó
megnevezés-kísérletekbe mindég belehalok
hasonlító halandókat szűlnék a halhatatlanok
amint eltalálnám neved valaki a múltban becézni kezd és rá
figyelsz és összezavarodom
/úgy tükrözöm mint rajtad a világ: ne nyíljon meg mindent
kitalál/
nincs különbség így a kér(d)és rossz
nézd meg és menj tovább

szeretkezés és szeretkezés közötti
zsákúton kicsi véget érnek az el sem kezdődő:
végek
végvári vitéz a dicsőségből ennyi jutott nekünk, fizetség
reménye s e történetet fővárosi piacra kell(ene) vinnem:
romlandó a rengeteg változat, én meg sokat élek és magas az
infláció mint vitézek vagy rokonok kórusának hangja, mint
boldogság denevérei: felismered?
zártkánon a bolondságra ez

tegnap kése a kedves kése torkom nyissz
nem és az amire gondolhatni szerelem és halál
(mégsem hahahahahah) együvé

tejtől toroktól leválaszthatók között illúzió –
de a legleget

köznevekkal ne illess nem voltam vagyok leszek illendő
anyanyelvem: felkelések

vérem vörös semmi közöd tegnap szeretlek

* * *

időtöket

mint állat élem meg
 nem mint asszony
 gyorsan siklik át tekintetem
 ezeken az építményeken: a voltak és leszek rossz köpenyek
 arra ami van
 rém/vülök
 le kell választanom a ruhát, a kort az anyag valóságáról
 itt síró kölykök hangját fegyveres kurészek lármája nyomja el

* * *

belső időjárás szerint meleg felhő, nyugalom felhő anyyalka
 néz és lassú-lassú idő s ha ez tart – meglehet –
 megvendégel minket a lélek

* * *

vak volt az év

a szarka vagy ész éve
 mely mélyre gyökerezett
 otthont és munkát keresett
 vagy csak annyira magányos
 hogy tél utánra kiújulhassanak
 a kátyúk házunk előtt
 és jól tartott idegen macska
 nyávogjon az ablak előtt

* * *

megetelnimindörök tavaszra
 önmagunk téli forrásából
 megszokni a többszörösen
 sürgősségi állapotot
 mint egy kedves, tiszta
 erős és erősítő helyzetet

hogy jól van ez így
a szeretet nyelvén tanuljuk
hogy jobban is lesz
az agyvérzés újabb ajándék
a valahányadik jó élet
újrakezdéséhez

azt írtam a történet elején
hogy törött méh
nyílt szív
bár nem volt kezdet
csak megcélzott vég
hol minden egész és egybe nyílt
mikor a széthullani és
elmulasztani igenevekhez
nem társul szeretet
és kifakult bizalom sejteti
a csontvázat
akkor én ide virágmagokat ültetek

úgy lenni az öröm királynője
hogy a tegnap és holnap
tisztá szemében, megosztott fájdalomában
elfogadhatni az eltakartat
ami valakinek sarokba szorítás
az a másiktól jövő meghitt hívás
a változás felé
hol megint lélegezni lehet
bár bizonyos emlékek, vágyakvetőssúlyáról nincs fogalmam

felszáll a zöld a ködfákra
mikor az énbe belenyilalla te
ha párod elfogadja e virágzást
megértheted hamarabb
nőiséged, anyaságod
ha megszereti azonnal gyerekeitek
kevésbé kíváncsiak velük
atarthatatlantörténik
ősszeljönnek vissza
amadarakismételrepülni
előre és visszatartó idő
összecsavarodik
sokféleképpen értelmezhetően
történünk
ugyanabban a kihívásban

elakadt a nyár örök nyara
kiárasztott melegében
remeg a pubertáló táj
ne legyen olyan
mint múlt tél kihűlt fészke
viharaival magában
háta fordítva kirekesztett
kesztyűt, kabátot, futócipőt
indultam szaladni
az erdő harmincfokos melegében
az ömlővérbennem hagyott hidegeelől

ismét gyönyörűre nő
 egy tiszta arcú gyerek
 rémálmok után jár a rátalálás
 mely elszorítja szívem
 profán leválást kérek
 ebben a multi-időben
 mindent háromszorosan meghányi-vetni a hajnali részegségben
 keresvén őt, én aki
 "még fekete, testes anya sem vagy"-ok
 s ki nem kétli
 hogy közben felnő
 egy tiszta arcú gyerek

schwarzbachpatakocsa mentén
 kísérnekfiaim oda s vissza legjobb tini szakértelemmel
 belesikbarátjuk telefonjuk megcsúsznak oldalán
 sürgősségit hívják
 elhagyja kedvesük és megtalálják egy pillanatra maguk
 ésmindeztkönnyekbemeríthetem
 egyik hormonzavar sem könnyebb
 sem nehezebb sem feloldható addig míg
 élet halál partjait összekeverem

Azon a nyárutón berepültek a szobába a darazsak. Pontosan a feje fölött, a födém és a fal közötti résen. Egyesével-kettesével érkeztek az első napsugarakkal. Aztán rajzottak tízesével. Lenke, aki egy szúnyogot sem bírt

80 Lázár Júlia

A RÉS

agyoncsapni, most hozta a gyilkos szert. Amikor gyerekkorában egy családi kiránduláson megcsípte a darázs, nagy futkosás kezdődött, sokáig borogatták a tarkóját. Az ijedelem nagyobb lehetett, mint a baj.

Most nem félt, csak képzelődött. Viszolygott a csíkos, szőrös hát érintésétől, látta magát feküdni az ágyon, a takaró lecsúszott róla, ahogy szokott, a fél arcán, a hátán, a lábán, karján sűrű rajokban a darazsak. És nem a fulánk, a csípés, a fájdalom aggasztotta, hanem az illetéktelen, a viszolyogtató érintés. Az idegenség.

A napot szerethették, mert éjszaka egyáltalán nem jöttek, hajnalban pedig rá sem hederítve a fekvő áldozatra, a függönyre repültek. Tíz-tizenkettőt fújt le egyszerre. Egy nap alatt átlagosan százat söpört személtapátra. A nagy, szőrös testeket meggömböltette a haláltusa.

A tóban, odabenn, a mélyben, hanyattfeküdt, és nézte a napot. Úgy megörült a közeledő kék szitakötőnek, hogy majdnem elsüllyedt. Évek óta nem látott itt szitakötőt. Az ember pusztíthatta el a gyilkos szereivel. Visszanyerte a lélekjelenlétét, és a szitakötő felé, a nap felé nyújtotta a lábát. A szitakötő tétovázás nélkül leszállt. A tó közepén egy tisztáson jártak, közel a nádashoz, akadt volna bőven pihenőhelye. Nézték egymást. Lenke fázott. Lerázta a lábáról a kékséget, és úszott tovább. A szitakötő fölötté repült. Mintha mondani akarna valamit. Amikor megállt pihenni, elnyúlt a vízben, a szitakötő megint rajta kötött ki.

Lenke mindig úgy képzelte, ezek a szótlán vagy számára érthetetlen nyelvet beszélő létezők, fák, bokrok, sirályok, szitakötők, többet tudnak nála. Ő, aki önmagán nem viselte el a színeket, szerette a tarkaságukat. Amikor a szitakötők hosszú évekre eltűntek a tó közeléből, Lenke is eltűnt. Behúzódott önmagába.

Amikor újra megpillantotta az első példányokat, elhűlt, milyen barnák, hogy megnőttek. Mintha tűzben-vízben edzette volna őket valaki. Elmoszatosodott a színük. Ő is így változott volna? Megnőtt és megkopott?

A kék szitakötőtől visszacapott valamit, amiről azt se tudta, hogy elvesztette.

Darázmészárlás közben törte a fejét. Miért ő, miért ott, miért akkor? Miért tudta megtenni, amit korábban nem? A darazsak lépték át a határt vagy ő?

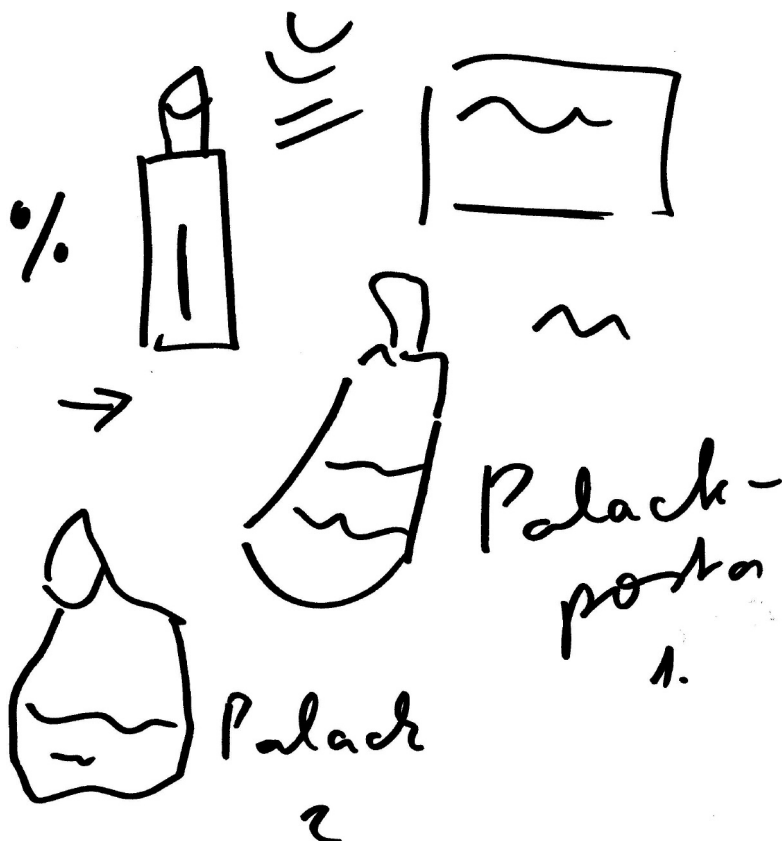
Magát féltette vagy a szomszéd szobában alvó fiát? Bárkit is féltett, miért nem sikoltozott inkább, és bízta másra a megoldást? Milyen szép lenne, ha kisikoltozhatná magából, amitől fél, ami fáj, amivel birkózik. Ha ledobhatná végre a válláról a sziklát, ha megállhatna, és engedhetné, történjen, aminek történnie kell. Ha biztos lehetne benne, hogy már kiürült mögötte az út, csak sikoltozna és gurulna, zúdulna sziklástól lefelé.

81

Új Forrás 2018/10 – Lázár Júlia kisprózái

Kaleidontóp

Hét arlekin:

A TENGHER

82 Lenke nem volt jó ember. Vagy nem tartotta magát annak. Nem értette, nem is érdekelte, mások mit akarnak ezzel az ő jóságával. Szemlélő maradt és mégsem. Az egészért nem, de a részért vállalta a felelősséget. Vagy mégsem, vagy akkor nem.

Ő volt húsz, János huszonkét éves. Már a repülőtéren kiszúrták egymást. A fiú átható tekintetében nem lehetett nem meglátni a sebzett állapot könyörgését. Kiderült, hogy egy helyre utaznak, egy tengerparti szanatóriumba, ahol a fehér házak nyitott ablakán át hallani a tenger morajlását, ahol mindenkinek a tüdeje beteg, és mindenki élni akar.

Lenke abban az évben majdnem meghalt. Nem evett és nem kapott levegőt. Pedig nem történt semmi. A szülei válófélben, de voltak, ő boldog és sikeres egyetemista, mégsem tetszett neki a világ, amire kislánykorának mesevilágából – megkésve – ébredt.

Fogyott és fuldoklott. Aztán – az anyja kérésére, és hogy legalább magyarázkodni ne kelljen – hagyta, hogy gyakoroljanak rajta „tudós orvosok”. A lelke szerencsére senkit nem érdekelt, a testét helyrehozták. Közben összebarátkozott egy intézeti gyerekkel, és egy egész hétvégére kivitte, járta vele a várost, megetette, mesélni hagyta. Többet nem tehetett érte, de legalább elszégyellte magát, csodálta a nála fiatalabbat, a nehezebb sorsút, az életerejéért.

Jánossal napokig csak nézték egymást. Lenke nem tudott nem bele-nézni a vad, mindig izzó szemébe. Közben mániákusan úszott. A tizenhat fokos, medúzás vízben is úszott, úszott, úszott. Izgatta, húzta magába a mélység. Egyedül volt, senki nem szerette a hideg vizet, nem vigyázott rá parti őrség. Szabad volt, úszott befelé, míg minden apró csontocskája át nem húlt, ki nem okádta magából azt az önmérsztő tüzet, ami a szárazföldön átjárta. Aztán visszafordult. Mindig vissza.

Ugrált a parti köveken. János utána.

– Hova mész? – kérdezte a fiú.

– Látod. Előre – mondta Lenke.

Az izgalmasnak ígérkező párbeszédet egy fákkal, bokrokkal szegélyezett ösvényen folytatták.

– Van két barátom, Mi vagyunk a RAK.

– Igen?

– Rettegett Anarchisták Klubja.

Lenke túl volt már Dosztojevszkijen, beleértve az Ördögöket, és nem szimpatizált az anarchistákkal.

– Miért csináljátok? És mit akartok?

– Még nem tudjuk. Szétrobbantani ezt a hazugságokkal bélelt világot.

Aztán átfogta Lenke vállát, mintha meg akarná csókolni. Lenke még nem csókolta meg soha senkit. Ijedten hátralépett. Egyik dolog nem következett a másikból. Semmi nem zavarta jobban, mint az, hogy 83 amikor végre hinni próbált valaki szavainak, azokra rögtön rácaffolt a tett. Aki világot akar robbantani, az ne csókolózzon. Vagy ne vele.

Ez a nyár már csak így sikerült. A hetvenéves Matyi bácsi volt a másik, aki csókot kért tőle. Kedves, nagypapás bókokat mondott hozzá. Teltek a hetek. Úszott, beszélt Jánossal, hallgatta az ablakon beáradó tengert és kiáradó Debussyt, barátokra talált, és a napfényes tengerparton egyre kevésbé vonzotta az anarchia. – Apró hópelyhek, Lenke – mondta Matyi bácsi. – A legtöbbet ezek számítanak: az élet apró örömei. – János rászólt Lenkére: – Miért nem csókolod már meg, ha anyyira akarja? Ki tudja, meddig él még?

Így adta Lenke élete első csókját Matyi bácsinak.

Jánossal nem akart találkozni. Unta az anarchiát. Alig egy-két hónap telt el azután, hogy hazaértek, amikor az egyetemi büfébe, ahol Lenke éppen Mackó sajtot és kávét ebédelt, belépett egy Jánoshoz kísértetiesen hasonló figura. Vékony, szemüveges, vad tekintetű. Egyenesen hozzá lépett, és azt mondta, János meghalt. Nem öngyilkosság, rohama volt, későn ért az orvos. A temetés két nap múlva.

Lenke elment, pedig alig ismerte Jánost. Egy fának támasztotta a hátát, hideg volt már, eltakarta a kék télikabátja. Szemben vele a gyászoló rokonság. Síró férfi, széteső arc, talán az apa. Tudta, hogy ő a bűnös, és nincs itt helye, az apával, a rokonokkal szemben, akik mindjárt hazamennek, tovább sírnak, esznek és isznak hozzá, megvigasztalják egymást és felejtene. Tudta, hogy bűnös, miközben nem bűnös, tudta, hogy tengerparti követ nem érinthet többé a lába anélkül, hogy János ne lépkedne a nyomában.

KORALL-KORÁL

1.

Sziklák a türkizesvizen
koralltömbök a királykéőceánban.
Csillagminták, kagylóklenyomata.
Kőcsipkék – rojtok, mélyedések, domborulatok.
Senkisemmintázta, senkisemfaragta.
Víz hullámok kitartó ringása.

2.

Hófehérhomokrahófehér
koralldarabokatsodorégszínkék
óceán.

Fénylőnkékóceánhófehér
homokramészfehérkoralldarabokat
sodor.

Hófehérkoralldaraboksodrónak
mélykéőceánból hófehér
homokra.

Hófehérhomoknakégszínkék
óceáncsillagoskoralldarabkakat
ajándékoz.

3.
 Keskenysziklaszorosbanmerülőkalá.
 Villámgyorskishalrajcikázikfelém.
 Vajonmelyikünkúszikazárral?
 Ésazárralszembemelyikünk?

4.
 Szűkszoros.
 Érdessziklák.
 Lágyvíz.
 Pöttyőshalak.
 Kékvégtelenaszélben.

5.
 Kétpiroscsőrűhófehérmadár.
 Egy mássalszorosanszembenasziklaperemen.
 Felpihéztollukataszél.
 Hullámszóvíz, keskenysziklaszoros.
 Égszínkékóceán.
 Óceánkékég.
 Szél.

6.
 el
 merül
 és

le
 merül
 és

Hölgyeim és uraim, önök egy regényt olvasnak, és ezt jól jegyezzék meg, mert ez a könyv a poszt- poszt- poszt- posztmodern után is, közben is egy ízig-vérig igazi regény. A történet helyszíne London, ideje 1900, az óra pedig,

86 Sain Gábor

EGY ALVAJÁRÓ TÖRTÉNETE

Beregi Tamás: *Noctambulo*

mondhatnánk: zéró, az a pont, amikor az emberiség talán még sohasem bízott ennyire magában. Úgy gondolhatta, legyőzte a butaságot a tudomány javára, és a fejlődés csak egyre feljebb és feljebb repíti. Edison cso-

dákkal halmozza el a világot, mindenki szerint megállíthatatlan a fejlődés, és valóban az is. Mindannak dacára megállíthatatlan, ami majd történi fog, de ne rohanjunk ennyire előre, a világ még csak tapogat. Mindent, ami megfoghatatlan volt, most még csak tapogatja: elektromosság, atom, lélek, psziché stb. Minden csak a megismerés kezdetén áll, és még mindenki a megismerés izgalmasában él. Ez a történelmi és társadalmi tér szolgál háttérként Beregi Tamás *Noctambulo* című regényéhez.

A regény szerkezete és stílusregiszterei kollázsként épülnek egymásra, mintha Beregi ezzel is kihangsúlyozná, érzékletesebbé tenné a történet alakulását. A cselekmény központi figurája Jonathan Wakefield, egy valaha jobb sorsban reménykedő fiatalember, aki fokozatosan lecsúszott álmai és tehetsége megvalósításáról. A történet idejére már pornográf dagerrotípiákat restaurál egy züllött jellemű barátjának, eltékozolva rajztehetségét. A restaurálásból keresett pénzből tengeti mindennapjait, a megélhetését pedig nagybátyja és szeretője egészíti ki néha. Az estéket és az éjszakákat nagybátyjával és három barátjával tölti a Crown nevű kocsmában és különböző bordélyházakban. (A szereplők törzshelye a leírás alapján nagyon hasonlít egy Budapesten, a Kazinczy utcában található mulatóra.) Jonathan inkább megszokásból, azonosulási vágyból járja a kocsákat és a bordélyházakat, hiszen a múlt idilljét képezi nagyapja kertje, ahová visszavágyódik, és az emlék nem hagyja nyugodni. Amikor a nagybátyja eladja nagyapja házát és vele együtt a kertet is, Jonathanban eltörik valami, és lassan, a felszín alatt elindul a vég felé. De az olvasó még nem sejt semmit, az egész egy bohém történet, megfűszerezve egy kis angol humorral, ami az egész regényen végigvonul. A történetnek ez a része gyors sodrású, a szálak hamar letekerednek a cselekmény spulnijáról, mintha a szerző minél hamarabb túl akart volna esni a történet ezen részének elmondásán. A kép kezd összeállni, a szereplők felsorakoznak, belép a történetbe Minna, a kedves prostituált, akibe Jonathan (azonnal?) beleszeret. No de nem akarom elmondani az egész történetet,

csak amit feltétlenül szükségesnek érzek. A kibontakozó cselekményből több eseményszál indul el, amelyek lassan közelítenek egymáshoz, míg a könyv végén teljesen összekapcsolódnak. Az egyik ilyen szál Jonathan nagyapjának története, aki egész élete során csak a mesék, mondák, legendák világában élő lényeket, bukott angyalokat keresett erdőkben, barlangokban, bányákban, még a víz alatt is, ám soha nem talált semmit. Vagyis amit talált, arra a tudomány mindig pontos és hideg választ tudott adni. Elméje lassan átkerült egy másik világba, ahonnan végül soha nem tért vissza.

A keresés és az örület motívuma az egész regényen végigvonul. Jonathan, a könyv főszereplője is elkezd keresni az okot, amiért a nagyapja megbolondult. Örületének okozóját egy ásványban látja, amelyet ugyan még soha nem látott, de egy bányában, ahová végül is úgy gondolja, menniük kellett, megtalálja azt az ércet, amelyből majd Marie Curie végül kinyeri a rádiumot. Jonathan belekeveredik egy gyilkosságba, és Minnával együtt menekülniük kell, bejárva szinte az egész brit szigetet. A tóvidékre érkezve mintha újra visszatértek volna az elvesztett idillbe, nyugalomba, ám a felszín alatt ott a végzetük, a halál, amely egy lepkevadászati motívumában érhető tetten. A szabadon repdeső lepkéket a szépségük miatt ítélik halálra, hogy feltűzve egy táblára otthon gyönyörködjenek bennük. Természet és erdő, mint a főhős nagyapjának kertje, ahonnan minden indult, a kert az állandóság és egyúttal a kiűzetés, a bűnbeesés szimbóluma. De London nem a paradicsom, ahonnan Jonathan és Minna az ősbűn elkövetése miatt menekülnek, az ő bűnük törvény által üldözött: gyilkosság. Ez készíteti őket a menekülésre, arra a hosszú utazásra, amelynek a vége a teljes összeomlás, Jonathan teljes megsemmisülése vagy eltűnése.

Beregi Tamás alapos háttértudással, könyvtárnyi információ ismeretével vágott neki a könyv megírásának, így semmi sem kerülte el a figyelmét. Gyakorlatilag minden tudást beleépített könyvébe, amely a 19. század végén ismert volt. Szerepel benne a kor számos tudományos eredménye, téveszméje, technikai újításai, Kraft-Ebing, az emberi lélek tudósa, a periódusos rendszer, az uránszurokérc, a kor betegségei, visszasságai, a fejlődés árnyoldalai, az angolkór, a foszfornekrózis, és a kémények füstjétől megfeketedett városok. A szimbolikus képek mégsem terhelik, nyomják agyon az olvasót, a lendületes történet magával sodor bennünket. Zárásként csak annyit mondanék, hogy aki cselekvés nélkül suhan át az életén, hagyva, hogy az események csak úgy megtörténjenek vele, azt minden okkal nevezhetjük alvajárónak, vagyis noctambulónak. (*L'Harmattan, Bp., 2016*)

ELSŐ TÖREDÉK

A világ nem,
csak egy sziget,

az örökségünk így egész.

Tiltott gyümölcs
Édendarab

tőzeg és homok egy kevés,
apró a part, a lápvilág
rajta maroknyi ház

kerub őrzi
lángoló karddal
a szárazföld bejáratát.

Mégis érkeznek
csónakok. Van mólónk és van
repterünk. Felbukkan egy-egy léghajó,
és mesélik a régiek, hogy nagy fák éltek egykor itt,
magasra nyúltak a hegyek, folyó
hömpölygött szélesen.

Egy férfi szólt,
A nők ragyognak, mint az árpa.

Egy nő felelt,
Bátrak, mint Fingal a férfiak.
És így igaz,
Így vonz a menny, így hív ide.

(Fordította: Lázár Júlia)

NAGYMAMA HÁBORÚS ÉNEKE

*Ing száradt hátsó udvaron,
Most ócskás seggén lifeg –
A vásznakról mesélt nekem,
Fakultak a színek.*

Díszítették hát jámboran,
Dolgozott a család.
Nyolcvannyolcból a dédmama
Hímzésére talált.

Rajta a név, a versszöveg,
Alkóvban lóg, mellette szép
A parti őr, a büszke arc:
Dunycove-ban készült a kép.

Kilenszázkető: született,
Fölnevelte a láb,
Régi szépianyomaton
Szél borzolta haját.

Borzolta más is, még előbb:
Két bátyja indult útnak
Egy tábori lap érkezett,
Másolt verssel búcsúztak.

Skóciába ment azután,
Vitte a bányászlegény:
Lányaik hasonló ruhán
Osztoztak, egy mesén.

90 Ékeskedik az utcanép,
A jó ruha jel és forrás,
Nem rosszabb, aki nyers marad
Tisztes és illő, nem más.

Ne kotorjak bele: ragad
A lefolyó, közölte.
A beesett arcú szomszéd
Meg Lincoln egy az egybe'.

Nagyapának is duruzsolt:
Hogy mit képzels magáról,
Úriember, úgy jött ide,
Úgy tűnjön a világból!

*Ünög a hátsó udvaron,
Ócskás seggén lifeg:*
A nagyanyám: Yorkshire és Fife.
Pajkos, mint egy gyerek.

Elhagyott szigetek bejáratánál
Magányos férfi áll és a kutyás hölgy,
Előttük hullám és hullám utánuk.

A kastély szirten áll,
Alatta kert, előtte asszony
Síratja ködben sápadó szeretteit:
Kétségbesve szorítja egy kisgyerek kezét.

Özvegy Jakov sajnálja, amit elhallgatott,
Őlel karcsú nyírfát, gyengéd hegedűt:
Magába fordul, piszkét fal a másik.

– Verje kalapáccsal, verje az ajtót,
a gazdagokét! Miért várnám a parton,
Míg mocsokkal telik az árok, ha átugorhatom?

Kocsmában ül csacska kicsi lánnyal
A költői vándor, szép idegennek
Magáról mesél. Csikorog a történelem,

Új hitekbe buknak hitevesztett népek.

(Fordította: Lázár Júlia)

HIC EST LOCUS PATRIAE

Túl súlyos eged széthasadt és a fák
meghódították véred terét.
Ó, Kasszandra, lám új seregek jöttek és
semmi sem élte túl ölelésük hevét.

A küszöbön szép váza állt. Ráhajolva
mosolygott a visszatérő, nyugtatván kezét.
S míg a nap elsüllyedt az ú.n. „Fák Közt”,
A szó napja szülte a szél vad éjjelét.

(Fordította: Gömöri György)

*Három vers, három más-más nemzetiségű költőtől. Ami bennük közös, az, hogy mind a három Janus Pannonius-díjat kapott: a francia Yves Bonnefoy 2014-ben, a lengyel Adam Zagajewski 2016-ban és Yang Lian Londonban élő emigráns kínai költő ebben az évben, 2018-ban. Mindhárom verset a 2014-ben Janus Pannonius életmű-díjjal kitüntetett Gömöri György fordította magyarra. Franciából, lengyelből és angolból.

VILLÁMOK

Adam Michniknek

Keveset értve, de tudásra vágyakozva
éltünk. Mint a növények, fényre
törve, igazságos életet kerestünk,
de arra csak a növényekben leltünk,
óriási, a felejtéshez hasonló
gesztenye-lombokban, rovátkás páfrányokban
amik lassan ingadoztak, mit sem ígérve.
A csöndben. A zenében. A versben. Igazságot
kerestünk, összetévesztve azt a szépséggel
Szigorú törvények igazgatják azt, ami meghat.
Hátat fordítottunk a kegyetlenségnek
és az unalomnak. Nincsen megoldás, ennyit
tudtunk, csak töredékek léteznek és az,
hogy kerek mondatokban beszélünk, furcsa
tréfának tűnt. Milyen könnyű volt
gyűlölni a rendőrt. Még az arca is olyan volt,
mintha része lenne uniformisának. Jól ismertük
mások hibáit. Forró napon a folyóban
hegyek és felhők tükröződtek. Az élet akkor
gömbölyűnek tűnt, mint egy léggömb, ami fölszáll.
Moccanatlan álltak a fenyők, tele árnyékkal
és hűvösen, akár az óceán mélye. Gyíkocská
zöld szemekkel és síkos testtel. Esténként
néma villámok cikáztak főnn az égen.
Az idegen gondolatok
felperzselték a nyugalmat és a biztonságot.
Ujra csomagolni kellett gyorsan és tovább utazni,
Keletre vagy Nyugatra, a térképre rárajzolva
szökésünk útirányát.

1989

ki mondja hogy a holtak tudnak ölelni?
mint pompás lovaknak sörényük ezüstös
jeges holdfényben állnak az ablak előtt
a holtak múltban vannak eltemetve
nemrégén múlt napokban az örülteket ágyhoz kötötték
rájuk szögezve a sötétség gerendáit
koporsófedélként zárul rájuk minden nap

ki mondta hogy a holtak nincsenek többé? A holtak
végső napjaik csavargásába zárva élnek
az időtlenség mesterei ők
négy arcuk mása a négy falon
s újra a mészárlás vér színű
ma is még az egyetlen híres tájkép
a sírba altatottak szerencsések voltak de újra életre kelnek
egy olyan holnapban amitől a madarak még jobban félnek
igen nem vitás ez egy egészen közönséges év

(Fordította: Gömöri György)

AZ ÉJ, MELYEN VISSZATÉRTEM

Mint, aki a világból tér meg, visszajövök
szűk szobámba, és eloltom a fényt.
Égve hagyni a lámpát, kimerítő volna,
a nappal világát hosszabbítaná meg...

Ki kell nyitnom az ablakot, kiszellőztetni
a szobát. Miközben csendben kinézek,
éppúgy sötét van, mint benn, és bár a világ
pont olyannak látszik, mint ismerem, az út,
melyen az esőben jöttem, még csuromvizes.

Nem találva, mi elűzné nappali dühömet,
lassan behunyom szemem:
szívemben hangok hullámoznak;
gondolataim most maguktól érnek,
akár egy alma.

96 HABTISZTA

A kötél sorban, félbehajtv
fehérmű susog a délutánban.

A júliusi nap ráérősen csüng
a finom alsóruhák felett.

-VAN!!!
~~Kalidóoróp?~~
 lefedhető kalid-
 óorópom?
 Cefróptelenetb
 képem VAN
hinterő | ? ↗
 | |

FELHŐSZAKADÁS

97

Fénycsóva, majd mennydörgés:
villám sújthatta a várost a távolban.

Az ég felfordított tintakő,
az eső nyílként záporoz.

Parányi kertem tóvá duzzadt;
borzong, akár a lelkem.

A szél bűgőcsigaként forog,
a fák alig tartják koronájukat.

Noé egét megtapasztalva
áhítat költözik szívembe.

98 A ZSEBEK

Aggódtak a zsebek,
nem lesz, mi megtöltse őket.

Aztán eljött a tél,
és degeszre töltte őket
két ököl.

Kaleidoszkóp

festő: Vecsernyes Bella

barátnő: Dörmömedve

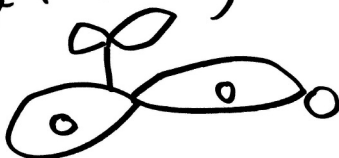
regény: Evelyn Waugh:

fámbor patya

lucy: János Attila

lucy: London

lucy: Kertész

Az áradó holdfény fehér hullámain félretolva
vékony fák árnyékán ballagok át.
Lépteim nehezek a temetőhegy felé,
szívem, a magány társaként, búskomor.

A sírkertbe képzelek valakit...
de nincs ott senki.
Csak a fehér hullámok áztatják a csendet
imitt-amott.

***Jun Dong-dzsú** (1917–1945) koreai költő. Mandzsúria „viharsarkában” született a japán gyarmatosítás idején. Szülővárosa, Lungcsing ma egy Kínához tartozó autonóm terület része. Miután apja erősen ellenezte költői ambícióit, éhségsztrájkkal tiltakozott, majd elhagyta a szülői házat. Első versei egy katolikus ifjúsági folyóiratban jelentek meg. 1938-ban Szöulba ment főiskolára, és egy napilap ifjúsági rovatában publikált gyermekverseket. Tanulmányai befejeztével Kiotóba utazott angol nyelvet és irodalmat tanulni. Ott őrizetbe vették, majd Japán-ellenes tevékenység vádjával két évre lecsukták. A börtönben halt meg, betegen. Életében nem jelent meg kötete. Családja 1948-ban adatta ki összegyűjtött verseit *Az egek, a szél, a csillagok és a költészet* címmel. A koreaiak máig legkedveltebb költője, életéről 2015-ben film készült Dél-Koreában.

(Szilágyi Mihály fordításai)

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő, próza rovat: szenazol@gmail.com)
SZŰCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.